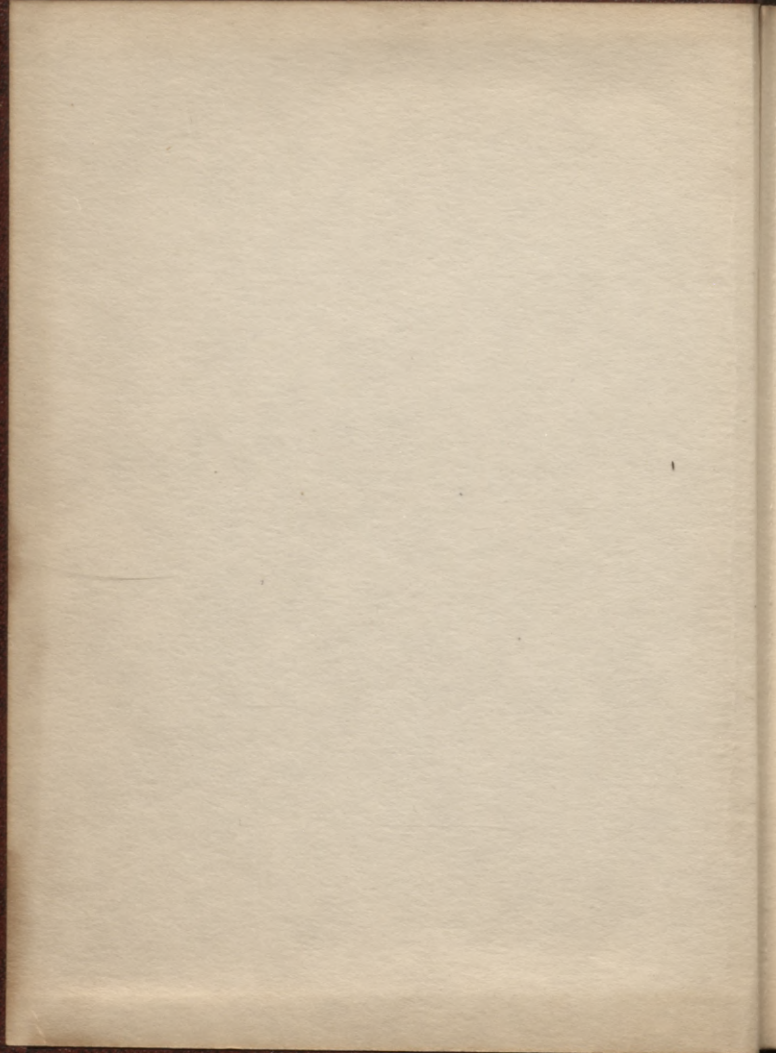
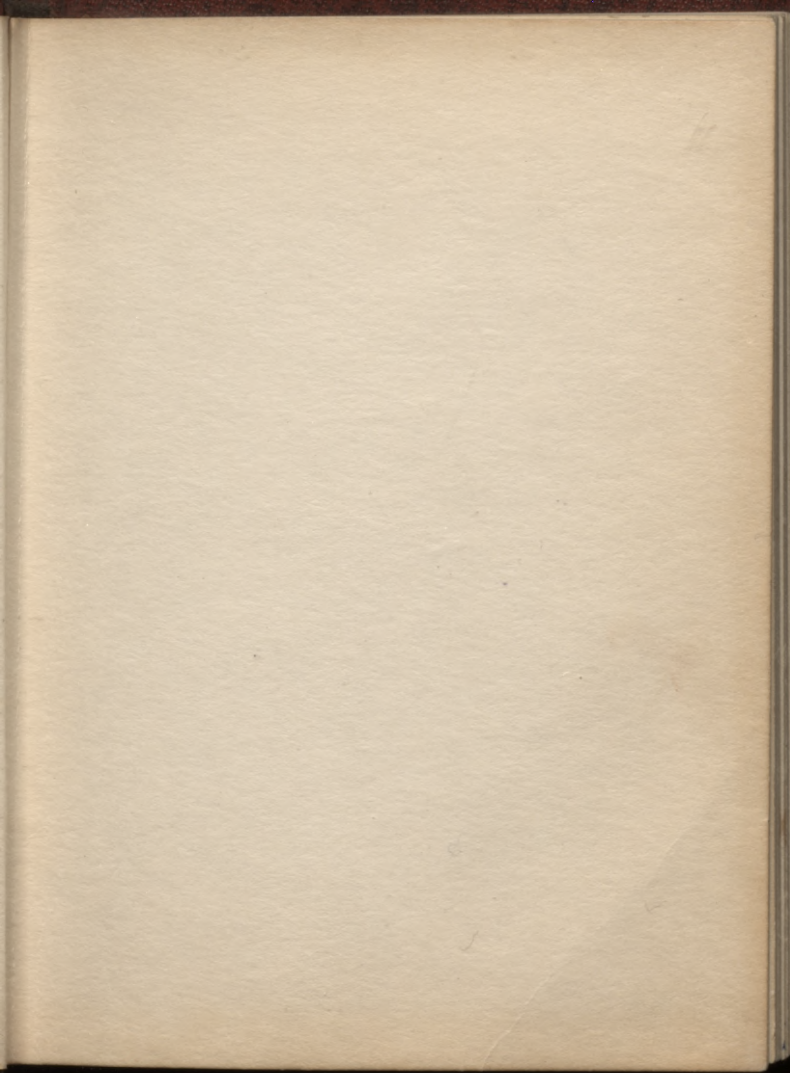

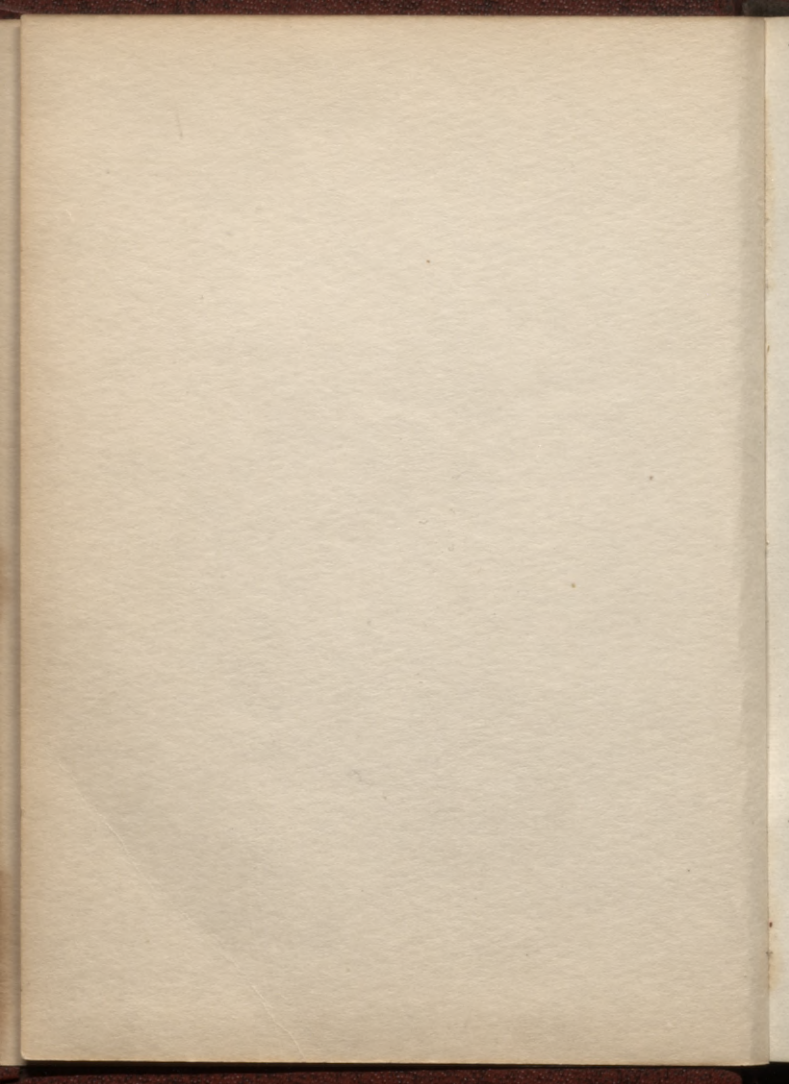
92-1
L5

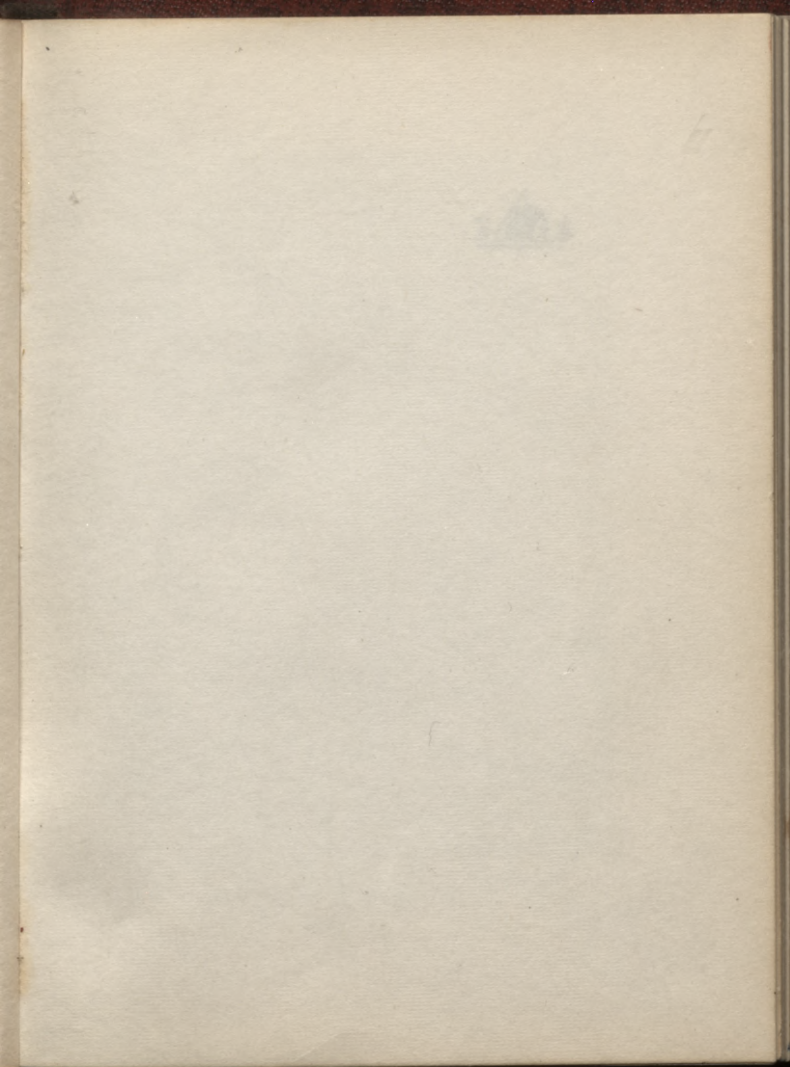
K. RADDICE

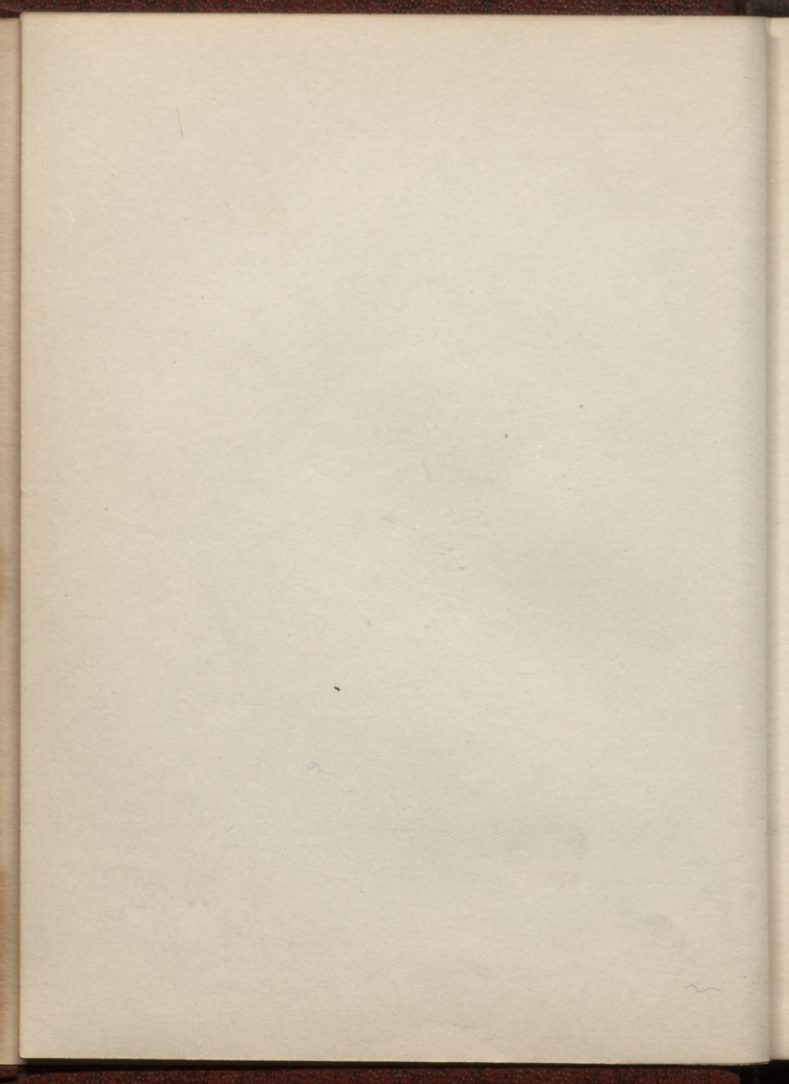
SAPNI
UN
ISTENĪBA

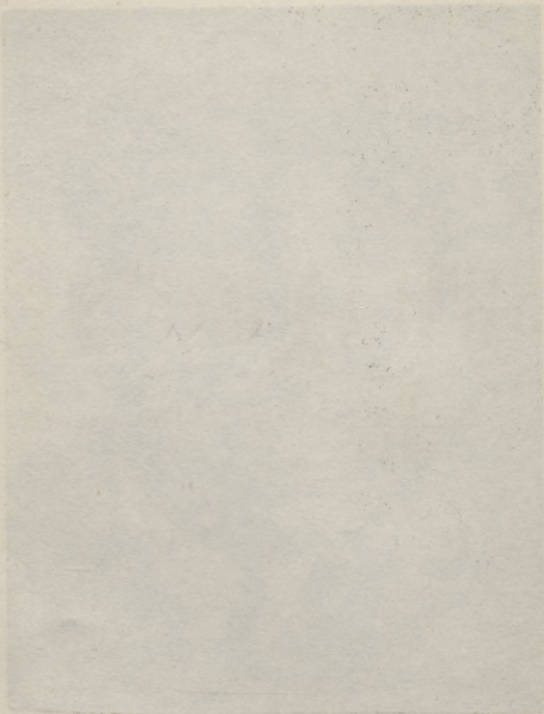
ALBERTA KALMAY
211 W. WILSON ST. CHICAGO, ILL.

Iespiests ALFRĒDA KALNĀJA spiestuvē
711-719 W. Willow St. CHICAGO 14, Ill.

Konstantin Raouice

L

Handwritten text, possibly a signature or name, located below the blue area. The text is faint and appears to be written in a cursive or script style.

~

L $\frac{92-1}{5}$

clusele L
84

K. RAUDIVE

SAPNĪ UN ĪSTENĪBA

Meditācijas par Don Kichota temu

1 9 5 6

J. ŠKIRMANTA APGĀDS

122

K. RAUDVA

LATVIAS VALSTS
BIBLIOTĒKA

92-

~~20.193~~

0306110136

198

J. SKRĪNĀTA VĒLĀDĀS

IEVADAM

Mūsu laikmets, kas bagāts spraigumiem un konfliktiem, dziļākā būtībā radniecīgs tam laikmetam, kurā radies Don Kichots. Mēs atrodamies pārejas laikmetā, mūsu gars atvadās no pagātnes un taustās pēc jaunām vērtībām, pēc jaunām mērauklām un jauniem dzīves principiem. Materiālisms, kas bija sankcionējis sančopansisko cilvēka tipu, pamazām zaudē savu varu pār cilvēka prātiem un rītausmas miglājos spokojas Don Kichota tēls, ar savu ideālistisko, bet īstenībai vēl svešo izjūtu. Kā Don Kichotu mūsos pārvērst par īstenību, viņu atbrīvojot no sapņiem, pareizāk, kā viņa sapņus pārvērst īstenībā? — ir manu meditāciju galvenā tema.

Tema nav jauna. Es to apcerēju jau 1936.g. savā grāmatā „Don Kichots un mūsdienu cilvēks” un šodien to papildinot, es neko esenciālu jaunu nepasaku, bet vienīgi to padziļinu un uzrādu savas domāšanas kontinuitāti. Mūsdienu traģiku, ar tās sarežģīto problēmatiku, lasītājs visā plašumā atradīs manā jaunajā grāmatā „Chaos cilvēks un tā pārvarēšana”.

Autors.

Upsalā, 1956.g. februārī.

I

DON KICHOTS — VISU LAIKMETU IZTEICĒJS

Dostojevskis, ko visu mūžu pavadījušas divas grāmatas — Evangēlijs un Don Kichots, par pēdējo izteicies:

„Ja beigtos zeme un tur kaut kur augšā jautātu cilvēkiem: vai jūs esat sapratuši savu dzīvi zemes virsū un pie kāda sprieduma nākuši par to? — tad cilvēks varētu pasniegt Don Kichotu”.

Neparasta un pārteidzoša bija Don Kichota pārādīšanās, nesaprašānā palika viņa lasītājs: ko Servantess īsti

gribējis panākt ar šo dīvaino Skumjā Izskata bruņinieku? Don Kichota pirmās daļas prologā, Servantess skaidri pasaka, ka viņa nodoms ir ļoti vienkāršs: viņš grib iznīcināt bruņniecības grāmatas un to vietā radīt reālo un cilvēcīgo romānu.

Tāda vismaz ir Don Kichota parādīšanās motivācija, un to pierāda arī Servantesa dzēlīgā ironija, kas vērsta pret bruņniecības grāmatām un to lasītājiem. Bet savā radīšanā Servantess pacēlās pāri visiem nodomiem un Don Kichotā iemūžināja visu laikmetu cilvēka likteni: kailu un smieklīgu, traģisku un pārprastu. Un vēl vairāk: — Servantess caur ārprātīgo Don Kichotu iedrošinājās izteikt savas visintīmākās domas, drosmīgākos sapņus, pazoboties par to, kas ir muļķīgs, un aizstāvēt to, kas teicams. Servantess bija sava laikmeta pārvarētājs un viņa Don Kichota balss ir vientuļa, to dzird tikai viņa

iztēlē radītie tēli un tam tic viņa sirds un reizām Sančo, vientiesīgais zemes cilvēks, kas nespēja ticēt brīnumiem un pieņēma īstenību tās kailumā. Bet Don Kichots bez īstenības ir smieklīgs un Sančo bez sapņiem — nožēlojams. Īstenība pacelta sapņos un sapņi — īstenībā, veido ideālu cilvēku, to būtņi, kas sevī apvieno zemes un debess noslēpumu. Don Kichots bez Sančo un Sančo bez Don Kichota ir tikai puscilvēki — sapņi bez īstenības ir ārprāts un īstenība bez sapņiem — muļķība. Ārprāts un muļķība ir Servantesa pamattema: vislielākās, visnopietnākās, vissvētākās domas bez īstenības ir smieklīgas, un īstenība bez patiesas inteligences un saprāta — muļķīga. Servantesa ģenija gaismā cilvēks kļūst transparents — ar savu dižumu un smieklīgumu, ar savu traģiku un komismu, ar savu vienpusību un tuvredzību.

Don Kichots sava laikmeta norieta debesīs parādās ar zobgalības krustu plecās. Pamazām, bet neatlaidīgi ēnas pārvēršas par tumsu, Spānijas varas loks sašaurinās, viduslaiku ideāli izbāl un vesels laikmets nogrimst kā milzīgā kapā, pār kuŗu kā rēgains simbols paceļas Don Kichota tēls.

Atcerēsimies, ka 15. un 16. gadsimts ir kuŗu un lielu avantūru laikmets, kuŗā pamazām, bet neatlaidīgi zūd ierastās dzīves normas, paplašinās cilvēciskā pieredze un padziļinās un paasinās dzīves instinkti. Šai laikmetā Spānijā taisnībai, cēlsirdībai un pazemībai nebija vietas, katrs iekarotājs un avantūrists ir šaursirdīgs patmīlis, tā likums: vara, cietsirdība un netaisnība; tā mērķis — iedzīvoties uz cita rēķina. Šīs dziņas radīja jaunu cilvēka tipu, kas jutēklīgi pieķērās zemes dzīves priekiem, nenogurstoši un sīvi cīnījās par eksistences ērtībām. Tie bija stipras gribas un

praktiska rakstura cilvēki. Viņi gribēja dzīvot pilnīgu, neaprobežotu un izlaidīgu dzīvi. Tas bija renesances cilvēks, kas spēcīgi sabangoja spāniešu kaislīgos un nemierīgos instinktus. Dzīves alkas viņos atmodināja snaudošos plēsīga zvēra apetitus: viņi kā izsalkuši vilku vai šakaļu bari metās uz nupat atklāto Amerikas kontinentu, kur tie brutāli un nežēlīgi izlaupīja vietējo iedzīvotāju uzkrātās materiālās bagātības, samīdīja un no zemes noslaucīja veselas, vecā un pirmatnējā kultūrā ieaugušas tautas. Viņu negausībai un cietsirdībai nebija robežu: jo vairāk tie kāva un laupīja, jo lielākas asins slāpes un nesavaldītāka mantkārība viņos vairojās. Šie konkistadori — iekaroņi — īstenībā bija Spānijas varas augstākais triumfs un reizē tās neatsaucama un nenovēršama bojāeja. Labklājība, ko viņi cēla uz citu tautu ciešanām un asinīm, izirdināja viņu tikumus, sakrop-

loja viņus garīgi un pārvērtā par vieglprātīgiem viendienas baudu vergiem. Krusts, ko viņi pacēla pār jaunā kontinenta tautām, nozīmēja ciešanas, asinis un nāvi. Bagātība, ko viņi ar brutālu varu salaupīja, viņos radīja māņticīgo pārlicību par savu spēku, par savu vēstures misiju un pārākumu par apspiestām tautām. Tautā mira kristietības bruņiniecisks gars un tā vietā dzima brutāls un mantkārīgs dzīvnieks, ar kādreiz bijušā kristīgā cilvēka ārējo izskatu.

Servantess, sava laika un vides bērns, nepieņemts un atstāts, neveiksmju un likstu piemeklēts, ar nemaldīgu, vienīgi ģenijam piemītošu gaišredzību, saskatīja savas tautas dziļo dekadenci un nežēlīgi to atklāja savā romānā — „Don Kichots.” No šīs perspektīvas mums tikai kļūst saprotams, kādēļ no Servantesa novērsās viņa laiks, kādēļ tā laika valdošās aprindas Don Kichotu uztvēra

kā smagu nacionālu apvainojumu, kādēļ tā autors tika noklusēts, pazemots un vajāts. Tā laika spāniešu literatūras gaumes noteicējs, nacionālās apziņas un instinktu dzejnieks, Lope de Vega, par Servantesu atļāvās izteikties ne tikai savā, bet savā laika vārdā:

„Nav sliktāka dzejnieka par Servantesu un muļķīgāka lasītāja par to, kas cildina Don Kichotu.” Lopes cīņa pret Servantesu nav izskaidrojama vienīgi ar personīga rakstura motīviem — ar naidu, skaudību vai kādu pataloģiskas dabas aversiju — bet ar tā laikmeta absolūtisko garu: spānieši ticēja savas varas mūžībai un savam nacionālajam pārakumam, un kā katrai varas un patmīlības apsēstai tautai, trūka paškritikas, patiesības izjūtas. Don Kichots no vienas puses likās smieklīgs ērms, no otras — kaut kas tuvs, pazīstams, radniecīgs; un pazinuši sevi Don Kichotā, šausmās novērsās no savas kari-

katūras, no savas izkropļotās dvēseles: Don Kichots kā kāda aizkapa ēna pacēlās savā rēgainajā izskatā, kā ārprātīga dvēsele, bez īstenības izjūtas, un Sančo Pansa, viņa kalps, īstenība bez dvēseles, bez fantazijas: kaila, viltīga, mantkārīga, muļķīga un rijīga eksistence.

Arī Gongora, Servantesa laika lielākais dzejnieks, nespēja piedot Don Kichota autoram, ka viņš spāniešu tautu bija padarījis smieklīgu.

Pats Servantess Don Kichotu uzskatīja, vispirms, par bruņinieciņas romāna satiru, otrkārt, par „laika kavēkli melancholiskai un panīkušai dvēselei.”

Ne savs laiks, ne pats Servantess nepajauda, ka liktenis Don Kichotam bija piešķīris pārlaicīgu un pārnacionālu nozīmi: tam bija lemts kļūt par visu laikmeu izteicēju. Tas ir konflikts starp ideāliem un īstenību, starp garu un materiju, starp cilvēciski dievišķo un cilvēciski dzīvniecisko dabu.

Ne tikai Spānijā, bet visā Eiropā bija radusies spēcīga reakcija pret slimīgo fantazēšanu un nesatricināma apņemšanās radīt jaunu dzīves ziņu, jaunu literāru žanru, īstenībā pamatotu. Lai izklaidētu un atplīvurotu vecos maldus, vajadzēja radīt zobgalīgas parodijas un asus pamfletus. Francijā šai laikā radās t.s. fabļo (fabliaux), kas vērsās pret chanchon de geste. Tie bija satiriski tikumiska rakstura stāsti. Šī cīņa katrā zemē izpaudās savdabīgāk. Tā, austriešu un bavariešu švenkas (Schwaenke), t.i. zobgalīgos stāstos un anekdotos, kas 15. gadsimtā summējās satiriskajā romānā „Tīls Ulenšpīgels”. No italiešu satiriskās noveles izauga Bokačo „Dekameron”; Čosers (Chaucer) no angļu pasakām un jautrām humoreskām radīja Kenterberijas stāstus (Canterbury Tales).

Uz šī pārejas laikmeta fona parādās arī Don Kichots: satira par bruņinie-

cības romāniem, kas ar savu salkano sentimentalitāti un bezgaumību noteica toreizējās publikas gara dzīvi. Anekdots no „Arte de Galantera” raksturo tā laika bruņniecības romāna „Amadisa” lasītāju. Kāds bruņnieks, pārnākot no medībām, atrod savu sievu asarās. Viņš jautā, kādēļ viņa raudot.— „Señor”,— viņa atbild,— „Amadiss ir miris”. Viņa bija nonākusi lektūrā līdz 174. nodaļai.— Tai laikā Spānijā bija ārkārtīgi populāri bruņniecības romāni, tāpat kā mūsdienās — kriminālromāni. Servantess, kā sava laikmeta cilvēks, bija nodevies šo romānu lasīšanai un, beidzot, ieskatīdams šo romānu bezjēdzību un tukšumu, tos iznīcināja. Ka tiešām tā tas bija, pierāda fakts, ka pēc 1605.g., pēc Don Kichota iznākšanas, neviens bruņniecības romāns vairs neparādījās Spānijā.

Servantesa nodoms bijis laikmetīgs, bet viņa ģenija darbs — mūžīgs. Viņš

Ar jautā
 ar mēģināt
 vairs
 nav
 bruņniecības
 romānu

šeit par
 un sagatavot
 19. okt. 19. jūn.
 19. okt. 19. jūn.
 19. okt. 19. jūn.
 19. okt. 19. jūn.

ir sava laikmeta pravietisks sōģis un jauna laikmeta iecerētājs. Don Kichots ir sava slimā laikmeta kaps un jauna laikmeta augšāmcelšanās.

Ja Don Kichots būtu tikai sava laikmeta ideoloģiska kritika, tad tagad tam būtu tikai vēsturiska nozīme. Servantess sava laikmeta ideopsīholoģisko pieredzi pacēla līdz vispārcilvēciskam pārdzīvojumam: tragikomiskais Don Kichota tēls pauž to pasaules izjūtu, ko rietumkultūra pārdzīvojusi un aizvien vēl pārdzīvo cīņā par savu eksistenci. Tādēļ pazīt Don Kichotu aizvien vēl nozīmē pazīt savu intīmo un būtisko likteni.

neizdomātais
to izdomātais
kāpēc okeāns, kāpēc jūra
kāpēc, kāpēc, kāpēc.

II

LIELAIS — VIENTULĪBĀ SĀK UN PAZEMĪBĀ PIEPILDA

Dzīves lielu uzdevumu priekšā cilvēks jūtas vientuļš. Don Kichots atstāj savas mājas zagšus, neviena nemanīts un nedzirdēts. Nevienam nepateicis ardievas, ne no viena nesaņēmis laba vēlējumu, viņš dodas ceļā, kas ved trauksmē un nemierā. Vienam jāpaliek cilvēkam, lai apzinātos to, kas viņš ir, ko viņš spēj un kam grib kalpot.

Don Kichots nepretojas sava gara aicinājumam, neprāto par savas rīcības sekām, viņam nav svarīgi ko par viņu teiks labie ļautiņi, bet svarīgi, kam viņš tic, ko sirds liek viņam veikt. Sirds izšķiras par pareizāko rīcību.

Sirds un iztēle ir Don Kichota bagātība. Un šo bagātību viņš alkst izdalīt pasaulei, to aplaimot ar savu neizmērijamo dāsnumu, ar savu augstsirdību un cēlumu. Viņš ilgojas pēc savu sapņu īstenības, viņš vēlas pasauli pārveidot pēc sava iekšēja plāna, ko viņš bezmiega ilgajās naktīs un vientulībā izkaldinājis. Viņš ir savas dzīves dzejnieks, savu nemierīgo un trauksmaino sapņu bērns. Pārdzimis par jaunu, viņš ar jaunām un nebijušām acīm skatās pasaulē un to sev par dziļu postu, skata kā nepārtrauktu savu sapņu projekciju, kā savas iekšējās vīzijas fata morganu. Te sākas viņa dzīves ciešanu ceļš, viņa nepārtrauktais konflikts starp sapņiem un īstenību, starp individu un sabiedrību. Ne dzīvē, bet savu illūziju tukšnesī viņš dodas meklēt piedzīvojumus. Mums bezgala dārga kļūst viņa sapņu pieredze, viņa izolētā dvēseles dzīve. Ko mēs tur atklājam un pārdzīvojam,

mums neliekas vairs smieklīga butaforija, bet dziļa īstenība, dziļa nopietnība un satricējoša cilvēcības drāma. Katrs gara darbs ir šīs donkichotiskās tragēdijas vai komēdijas turpinājums, turpinājums bezgalībā, ārpus laika un telpas.

Don Kichots vēl zina, ko pasaule vairs nezina vai arī negrib zināt: gars top par īstenību darbā un katrs gara darbs ir nākotnes cienīgs, iekaldināms bronzā, iecērtāms marmorā un iemūžināms vārdos. Iepazinušies ar Don Kichotu, mēs uzzinām viņa iemīlotākos vārdus: futuro, gloria, eternidad un fermosura — nākotne, slava, mūžība un daiļums.

Don Kichots bija ilgi vērojis dzīvi, ilgi klausījies savās domās, ilgi sapņojis vaļējām acīm un ilgus gadus bija meklējis jēgu savai dzīvei. Veselus piecdesmit gadus vajadzēja sagatavoties savam dzīves uzdevumam. Viņš bija nobriedis un viņa gars bija pārpilns ar

viņa raibās fantazijas augļiem; un laiks bija klātu un viņam vajadzēja izšķirties: aiziet bojā aiz savas dvēseles pārpilnības vai doties pasaulē, lai pārvestu varoņdarbus un slavu. Viņš izvēlējās grūtāko ceļu: veikt lielus varoņdarbus un dzīvot mūžīgu dzīvi.

Apustulis Pāvils, pirmais lielais kristīgās pasaules domātājs un Kristus mācības bruņinieks, varbūt vissatriecošākā skaidrībā izsaka to, ko vēlākā laikā sauca par donkichotisma būtību:

„Dieva gudrība ir ārprāts šai pasaulei”.

Dievam tuvoties spējīgs tikai tas, kas atstāj sevi, iziet ārā no sava saprāta, ko grieķi apzīmēja ar vārdu „ekstasis”. Augstākais viedums mūsu saprātam nav pieejams, to var apjaust ticībā, kas mūsos organizē visu mūsu garīgo būtību, mūsu apzinīgos spēkus, mūsu cilvēcisko dabu transcendē augstākā inspirācijā. Don Kichots, lai paceltos pāri

cilvēka saprāta šaurajām robežām, lai ieraudzītu savu un pasaules būtību, pazaudē prātu, iziet no sevis, kļūst par savas augstās inspirācijas papildītāju. Kas pasaules acīs ārprāts, tas viņa — svēts pienākums un dziļa nopietnība. Starp Don Kichotu un pasauli rodas bezdibenis: tā vienā malā augstāko cilvēces sapņu mirāžs, otrā — īstenība ar savu dzelžaino loģiku, dzīve ar savu ieradumu un konvenciju nepārkāpjamo žogu. Don Kichots savā būtībā ir pilnīgs, cik vispār cilvēks var būt pilnīgs dziļas un nopietnas idejas aizrauts, lielu un pārlaicīgu uzdevumu inspirēts. Viņš ir pazemīgs, viņš jūtas kā viens no vismazākajiem patiesības un taisnības bruņiniekiem.

„Darbs, nemiers un ieroči izdomāti un izgudroti tiem, ko pasaule sauc par ceļojošiem bruņiniekiem, un es piederu viņu kārtai, kaut gan esmu viens no vispazemīgākajiem un mazākajiem” (I, XVI).

Kad viņam iekrīt prātā, ka viņš vēl nav iesvētīts bruņinieku kārtā, viņš apmulst un grib visam atmest ar roku, nevēlēdamies darīt to, kas nav atļauts. Viņš nolemj pazemīgi sekot tradīcijai un lūdz pirmo gājēju, lai tas viņu iesvētītu bruņinieku kārtā. Viņš neiedrošinās pārkāpt likumus, viņš negrib ārdīt un pārtaisīt pasauli, bet vienīgi tai kalpot taisnības un bruņinieciības vārdā!

Mēs nākam pasaulē, lai tai kalpojam, sevi piepildītu, lai dzīvē būtu par to, kas mēs esam savā dziļākā būtībā. Lai arī cik niecīgs būtu mūsu pasākums, bet ja tas veikts ar mūsu labāko gribu, spējām un ticību, tas ir stiprākais un drošākais pamats uz kura mēs varam nostāties.

Māksla nav dzīves kopija, bet tās veidotāja. Don Kichots ir vistīrākais mākslinieciskās fantāzijas tēls un tomēr literātūrā nav cita tēla, kas dzīvotu tik konkrētu un mums visiem tik

tuvu dzīvi. Par viņu runājot, mēs bieži pilnīgi aizmirstam viņa literāro eksistenci, mums liekas, ka viņš ir īstenāks, nekā viņa autors vai viņa lasītāji. Un tas izskaidrojams, ka māksla, kas mūsdienās gaužām reti sastopama literātūrā, ir visiespaidīgākais dzīves veidotājs faktors. Tauta bez rakstniekiem, ir pūlis bez sava iekšējā un intīmā stāsta, tauta bez sejas. Don Kichots ne tikai savai tautai, bet visai cilvēcei piešķīris seju, no viņa mūsu gars iztieks un dzīvo, tāpat kā mēs dzīvojam un iztiekam no savām miesām un asinīm.

Don Kichota ceļš, ko viņš vientulībā sāk, pieder tiem ceļiem, kam nav sākuma un gala cilvēces likteņos, katra ģenerācija to par jaunu atklāj un katra ģenerācija to savādāk staigā. Nākotnes ģenerācijām viņš būs tas pats, kas viņš bijis pagātnes un kas viņš ir tagadnes — mūžam dzīvais un mūžam

esošais gars. Un bez šī gara cilvēks
nav spējis nedz apzināties savu dzīves
misiju, nedz piepildīt savu personīgo
vai pārpersonīgo uzdevumu.

III

DON KICHOTS, ĪSTENĪBA UN SIEVIETE

Noslēdzot pirmās dienas gaitas, Don Kichots ierodas kādā iebraucamā vietā un pirmās būtnes, ko viņš satiek savā atdzimšanas dienā, ir „dīvas jaunavas, kas piederēja tām, kuŗas mēdz saukt par „viegla” rakstura sievietēm” (I, II).

Nav nekas skumjāks un nožēlojamāks par Servantesa tēloto īstenību, un lieliskāks un krāšņāks par Don Kichota iztēli, kuŗā viņš dzīvoja un kuŗas gaismā visas lietas ieguva pārdabisku

pilnību. Paklīdušās sievietes viņa acīs pārvērtās par dižciltīgām seņorām, pelēkā, noplukusī iebraucamā vieta, kurā nebija pat gultas, par greznu pili. Servantess, cilvēces skaistāko sapņu sapņotājs un dzīves posta pazinējs, šai ainā, liekas, gribējis pateikt: Lūk, cilvēks un viņa īstenība!

Kontrasts, kas te rodas starp sapņiem un īstenību, ir grotesks un satricēošs: lasītāja acu priekšā paceļas divas pasaules — tā, ko mēs īstenībā dzīvojam un tā, par ko mēs sapņojam. Aiz Don Kichota ārprāta paslēpies, dzejnieks ilgojas redzēt pasauli tādu, kāda tā spoguļojas viņa pilnības sapņos. Bet īstenība kā ass zobens paceļas pār sapņu bruņinieku un izsmiekls ir viņa sapņu alga. Par Don Kichota laipnībām un cēlo izturēšanos pasaule smejas. Viņš nebija „no šīs pasaules”, viņš neiederējās šīs pasaules kārtībā, viņš vispār neeksistēja kā cilvēks cilvēku

vidū: viņa valoda ir nesaprotama, viņa rīcības pretrunīgas un smieklīgas. Aiz Don Kichota ārprāta norisinās vistrāģiskākā cilvēces drāma: gandrīz katra jauna ideja, nebijuša doma, katrs pasākums, kas uzspridzina pasaules ierasto un veco kārtību, tiek uzņemts un vērtēts kā ārprāts. No šīs perspektīvas visa gara vēsture ir donkichotiska un pasaules acīs šādā, vai citādā nozīmē — ārprāts.

Kad Kristus runāja par Dieva valstības iespēju zemes virsū, par augšāmcelšanās noslēpumu, par tuvākmīlestības nepieciešamību, par to, ka viņš ir Dieva dēls, pasaule par viņu smējās un nodeva viņu nāvei kā noziedznieku. „Un tie viņu nogērba un viņam aplika purpura mēteli... locīja ceļus viņa priekšā, viņu apsmēja un sacīja: sveiks žīdu ķēniņš!”

No šīs perspektīvas būtu iespējams uzrakstīt drūmu un faktiem bagātu kultūras vēsturi. Vai Kolumbs, Galilejs, Džordano Bruno, vai sv. Frančesko, sv. Terēza, Žanna d'Arka, vai Dante, Goļs, Nīčše, nav uzskatīti par sava laika nerriem un ārprātīgiem cilvēkiem? Heinrichs Heine lasīdams Don Kichotu raudājis un īstenībā šīs asaras zīmējas uz visiem tiem, kas pašai ziedzīgi, nesaudzīgi un nešaubīgi sevi ziedojuši kādai lielai un vienreizīgai idejai, vai kādam dižam veikumam.

Don Kichotu apkalpo paklīdušas sievietes, un viņam liekas, ka „nav dzīvojis tāds bruņinieks, kas labāk būtu apkalpots.” Viņš augstsirdīgi, savu bruņinieka vārdu piesaucot, solās viņām kalpot. Sievietes nesaprazdamas līdzīgu valodu, apmulst, viņas vienīgi prasa, vai Don Kichots nevēlētos kaut ko ēst? Viņas instinktīvi jūt, ka Don Kichots „nav no šīs pasaules”, viņas grib pār-

liecināties, vai viņš ēd tāpat kā pārējie cilvēki, vai viņš īstenībā ir cilvēks vai arī tikai dīvaina parādība? Varbūt, ja tur nebūtu bijis viltīgais un blēdigais iebraucamās vietas saimnieks, kas jaunavas pārlicināja par Don Kichota ārpātu, viņas būtu kļuvušas par to, par ko viņas bija paaugstinātas — par dižciltīgām seņorām. Bet viņas neticēja un šis brīnums nevarēja piepildīties. Cilvēks nav ārēja, bet iekšēja īstenība. Un kur rodas šī pārliecība, tur dzīve maina savu virzienu un pasaulē parādās jauns, nebijis cilvēks. Ticība ir katras jaunas gara formas, stila un pārliecības sākums. Sieviete, kas vairāk nekā vīrietis saistīta ar organisko un pārracionālo izjūtu, ātrāk un nemaldīgāk sevī uzņem jaunas idejas un vērtības, drošāk un nešaubīgāk tās aplicina īstenībā. Virīšķīgās kultūras raksturīgas ar stingušu, konvencionālu un dogmatisku racionālītāti, sievišķīgas kul-

tūras — ar lirisku maigumu, daiļuma kultu, iežēlu, ar sajūsmu par jaunām idejām, ar nerimstošām, romantisku kustību uz rītdienu. Kur sieviete izslēgta no kultūras līdzradīšanas un veidošanas darba, tur kultūra vulgarizējas, gaume panīkst un māksla zaudē savu grāciju un irracionalitāti. Viduslaiki, kas cilvēka garu bija ieslēguši scholastikas racionālajās sistēmās, dzīvi pārvērta par vienpusīgu un sterilu konstrukciju, par zināma veida ģeometrisku figūru. Renesance, kas uzspridzināja sastingušās sadzīves formas, kas radīja jaunu dzīves izjūtu un stilu, sākās ar sievietes godināšanu, ar sievietes atzīšanu un pielūgsmi. Dantes Beatrice ir pirmā jaunlaiku sieviete un viņas gara elpa atdzīvināja kultūru, ticību jaunām idejām un vērtībām. Sievietes gara klātiens kultūru apaugļo, izsmalcina, piešķir tai jaunu virzienu un pacel to pāri racionālajām šēmām un šabloniem.

Don Kichota misija bija — kalpot sievietei, paaugstināt sievieti, aizstāvēt to. Un kur šī apziņa aptumšojas, tur neglābjami dzīves augstākās formas nomaina zemākas un vulgārākas; pasaules izjūta sašaurinās, daiļuma varavīksna izbāl, ticība paseklinās, bijības vietā stājas cinisms, ideju vietā intelektuālas konstrukcijas, mākslas vietā — amatniecība; mieru un rāmu nomaina kari, avantūras un neauglīgi pasaules lāpīšanas mēģinājumi.

IV

GARA SPĒKS

Nemiers, kas dedzina un urda, kas uztur nomodu un spraigumu, kas sprauž dzīvē mērķus un triec pret tiem, ir gara spēks, mūsu esmes būtiskā reālitate. Cik varens ir šis spēks, to apzinās tikai tas, kas kādas idejas vārdā iededzies, veic kādu lielu dzīves uzdevumu, lielu tai nozīmē, cik tuvs tas mūsu sirdij. Don Kichots bija noguris no savām domām, pārdedzis savās ilgās un bija atmodies savam uzdevumam, kvēli vēlējās piepildīt ceļojoša bruņnieka cildenos ideālus: palīdzēt apbēdinātiem un pazemotiem.

Iebraucamās vietas saimnieks, gribēdams par Don Kichotu pazoboties, apsolās viņu iesvētīt bruņinieku kārtā. Viņam nav svarīgi, ko pasaule par viņu saka un domā, bet svarīgi, ko viņš pats sev saka un domā dzīves izšķirējā brīdī. Un būdams ar sevi skaidrībā, Don Kichots nostājas ieroču sardzē mēnesnīcas naktī, un svinīgi sāk pastaigāties šurpu un turpu, pārdomājot sava uzdevuma svarīgumu, stiprinot sevī pienākuma augsto apziņu. Un cik ļoti stipra un nesatricināma bija viņa pienākuma apziņa, pierāda tas, ka izšķirošā brīdī viņš ne tikai neatkāpjas, bet uzaicina cīņā visu zemisko pasauli: „Jūs neesat manas nicināšanas vērts; metiet akmeņus, tuvojaties, uzbrūciet, apvainojiet mani cik jums tīk; jūs tūlī saņemsit atmaksu par savu bezkaunību un pārdrošību” (I, III). Un Don Kichota ticības un pienākuma apziņas spēks bija tik stiprs, ka „uzbrucējiem iedvesa lielas bailes”.

Cilvēks kā garīga būtne aizvien bijis izšķirējs faktors: tiranu un varmāku vissīvākais pretinieks bijis garīgais cilvēks, un kamēr garā kāda tauta vai sabiedrība nav uzvarēta, tikmēr nekāda uzvara nav droša, tā aizvien vēl ir tikai pusuzvara. Romieši, kas nomāca garā stipro Grieķiju un tās viedos aizveda gūstā un pārvērtā par saviem vergiem, beidzot pati bija spiesta šo spēku atzīt un sevī uzņemt kā savas patiesās eksistences pamatu. Kad Eiropas barbariskās tautas garīgi bija atmodušās, tās bijībā noliecās gara darba priekšā, ko tās savas apziņas rītausmā bija iznīcinājušas.

Gara spēks ir bezlaicīgs, tas plūst pār mums un virza mūs augstākos attīstības lokos. Cilvēks, kas mirkli nogrimst sevī un pārlūko savas esmes dziļākos pamatus, spiests atzīt, ka šīs dzīves komēdijā vai tragēdijā ir tikai tik daudz, cik daudz viņš kļūst par

ši gara līdzdalībnieku. Garu nevar nedz ieslodzīt, nedz nogalināt, tas vienmēr ir dzīvs un neapturāmi iet savu gaitu. Don Kichotam pieder garīga uzvara, un tā ir svarīgāka par katru materiālu uzvaru. Cilvēces vēsture nav materiālisma, bet gara vēsture. Ar laiku un matēriju saistītie notikumi drīz aizmirstas, un neviens tos neatceras, bet gars aiz mums atstāj neizdzēšamas pēdas. Mūsu gars bijis tur, kur mēs nesam bijuši, un būs tur, kur mēs vairs nebūsim. Mums bieži liekas, it kā visa cilvēce būtu izkāpusi no viena šūpuļa. Ir kaut kāds spēks, kas cilvēkus vieno. Un tas katrā ziņā nav matērijas spēks, tas nav asins spēks, bet gara spēks, kas cilvēku saista pie cilvēka. Cilvēks nav no šīs pasaules vien un arī nepieder vienīgi šai pasaulei.

Kas bija Don Kichota pasaule? Pilnības ārprāts. Pazemotās sievietes viņš paaugstināja, vienkārša blēža priekšā

locīja ceļus, to godādams par pils pārvaldnieku un augstsirdīgi tam piedāvāja savus pakalpojumus. Ārprāts, svētais pilnības ārprāts, bet pasaule smējās un smejas par to, kā tai visvairāk trūkst — par gara spēku.

V

IDEĀLISTU SOĢIS

Tikko Don Kichots bija iegājis mežā, viņš izdzirda žēlas vaimanas, un bruņinieka taisnības auss to tūlīt uztvēra, un viņš steidzās palīgā. Kāds zaļoksnējs zemnieks ar pātāgu pēra zēnu, pie ozola piesietu un līdz pusei izgērbtu. Don Kichots apsauca nekrietno zemnieku, to kauninādams, ka zemiski ir uzbrukt tam, kas nevar aizstāvēties. Zemnieks redzēdams, ka dīvainā parādība draud viņu iznīcināt, nolēma savu ādu glābt ar meliem. Don Kichots zināja, ka meli ir neliešu cietoksnis pret taisnību. Viņš paceļ balsi pret debesīm

un pavēl nelietim nokārtot parādu pret nabaga zēnu. Melīgais zemnieks, zvērēdams to arī apsolās. Bet zēns bilst, ka zemnieks nav nekāds bruņinieks, bet gan bagātais Huans Aldudo. — Te Don Kichots pasaka savu spārnoto atbildi, apliecinādams savu ticību cilvēkam: „Tas nav svarīgi, Aldudo arī var būt bruņinieks un jo vairāk tādēļ, ka katrs cilvēks ir savu darbu bērns.” Lai cilvēks būtu, kas būdams, viņā dus iespējas kļūt par dižu darbu bērnu, jo tas ir darbs, kas cilvēkam piešķir vērtību, kas cilvēku rada un apliecina īstēnībā. Ticot cilvēka goda prātam, Don Kichots pagrieza Rosinanti un aizjāja, bet zemnieks no jauna piesēja zēnu pie ozola un to pēra līdz nāvei, zobodamies par Don Kichotu, zēna varonīgo aizstāvi: „Lūk, kādā kārtā drošsirdīgais Don Kichots atrieba pārestību, kamēr pats tai laikā bija ļoti apmierināts ar

notikumu, jo viņam likās, ka varonīgi bija iesācis savas bruņinieka gaitas". (I, IV).

Šai vietā ar neparasti dzēlīgu ironiju Servantess vērsas pret Don Kichotu, apbēdināto aizstāvi. Ko tas nozīmē? Don Kichots visu izpildīja pēc labākās sirdsapziņas. Vienīgais viņa grēks, ka viņš ticēja cilvēka godam, cilvēka cēlsirdībai, bet Servantess tai vairs neticēja, pārāk dziļi viņš savā dzīvē bija vilies cilvēku godprātībā. Tas sola visu tikai tur, kur apdraudēta viņa personīgā dzīve, bet tiklīdz jūtas drošībā, viņš parāda atkal savu zemisko nelieša dabu. Pārāk zemu cilvēka gods bija kritis Servantesa acīs. Jūsmas pilnā viņa sirds tik pat daudz bija cietusi šai zemiskajā pasaulē, cik viņš lika ciest Don Kichotam. Servantess rūgti zobojās par Don Kichotu, kas ticēja pasaulei. Lūk, te viņa grēks. Servantess šaubas, Servantess netic, Servantess augs-

tās frazēs un sajūsmā neredz pasaules problēmu atrisinājumu. Šai nemirstīgajā ainā viņš grib atkailināt pasaules lāpītāju smieklīgumu, viņš grib pateikt, ka pasaule ir daudz mezglaināka, daudz sarežģītāka; lai atrisinātu kaut sociālās problēmas, nepietiek vienīgi ar augstiem vārdiem un ticību, ka cilvēks savā būtībā ir labs. Te vajadzīga pacietīga un radikāla cilvēka sirds pāraudzināšana, un iekāms praktiski nekas netiek darīts, tikmēr visi skaistie vārdi un augstās frazes ir tikai gaisa pilis. Bargs ir Don Kichota liktenis, viņam vienam jāizpērk visi pasaules grēki! Vienam tam jātic pasaules labumam, vienam jānes zobgalības krusts par pasaules grēkiem. Servantess pasaules glābšanai ziedo savu vismīļoto dēlu, jo otrās grāmatas beigās viņš dziļā mīlestībā saka: „Man vienam bija dzimis Don Kichots: viņam bija lemts darboties, man rakstīt”. Jā, kas gan netiek

ziedots šīs pasaules acu atdarīšanai! Bet cilvēks kopš Don Kichota parādīšanās nav redzīgāks kļuvis. Materiālistmā stigstošā pasaule ir akla. Kam der tehnika, zinātne un tūkstoš citas mūsu civilizētās pasaules labumi, kad mēs sevī nejūtam garu, spēku, kas nav no šīs pasaules? Pasaule pārvēršas par milzīgu izmēģinājumu laboratoriju, kas kuŗu katru dienu var uzsprāgt gaisā, ja cilvēka dzīves vērtība pārvērtīsies aklā vielā. Viņš pusnaktī iziet meklēt sauli, bet dienvidū guļ. Cik vēl Dieva dēlu un Don Kichotu vajadzēs ziedot, lai pasaules apziņa atmostos, lai tā kļūtu līdzjūtīga un redzīga? Pusnakts cilvēks tagad valda pasaulē, kas redz tikai tumsu un bezgalīgo masu. Viņš met uguni masās, un tā deg. Varbūt kādu dienu tā arī sadegs! Posts cilvēcei, veltiģi būs Gara upuri! Eiropā daudzi meklē glābiņu mistikā, izslāpušie grib atdzerties pie mistikas avotiem, lai sevi

apstiprinātu šai un mūžīgai dzīvei. Kad senie grieķi mistērijas dziedinošos avotus aizmirsa, tad drīz aizmirsa paši sevi un neglābjami aizgāja bojā. Kā gribētos, lai šis mistērijas dziļais avots Eiro-pā tiktu no jauna atklāts un pie tā visi nāktu atdzīvināt garu, kas matērijas tumšajā varā nonākdams kļuvis akls.

Don Kichots jau kopš trīssimts gadiem veltīgi deg zobgalību asajās ugunīs, varbūt cilvēce reiz par to apžēlosies un to atpestīs — Servantess mīlēja savu dēlu vairāk, nekā pats sevi un tomēr to upurēja pasaules gaismai.

*

Atcelā Don Kichots sastop Toledo tirgotājus un savā iztēlē tos redz kā bruņiniekus. (Tā ir viņa tragēdija, ka viņš pasauli neredz tādu, kāda tā ir īstenībā.) No neesošiem bruņiniekiem viņš prasa, lai tie atzītu, ka Lamančas imperatrie Dulsineja ir visdailākā pasaules jaunava. Un tā kā tie bija tirgotāji un nevis bruņinieki, tad viņa prasība tiem likās smieklīga un pats Don Kichots ārprātīgs. Un tirgotāji nolemj nevis atzīt imperatrisi, bet pazoboties par ārprātīgo cilvēku. (Īstenībā Don Kichots ir ārprātīgs, bet ideju sfairā viņš nav ārprātīgs, jo dzīvo un darbojas citā pasaulē, ārpus īstenības esošā.)

Tirgotāji no Don Kichota prasa īstenību, proti, viņi grib redzēt šo labo seņoru un tad tikai spriest par tās dailumu.

Te Don Kichots ieburts savā pasaulē, atbild lieliskus vārdus: „Ja es jums

viņu parādu, ar ko tad jūs būsit pakalpojuši, atzīdami tik acīm redzamu patiesību. Svarīgi, ka viņu neredzot, jūs viņai ticētu, viņu atzītu, apliecinātu, apzvērētu un aizstāvētu". (I, IV).

Un viņš tos uzaicina cīņā. Bet tirgotāji ir neticīgi, viņi mīl zoboties, bet ne cīnīties. Bet kad neticīgo rupjības aizkar to, kas Don Kichotam ir svēts, viņš bezbailīgi uzbrūk pirmajam svētuma zaimotājam. Un tā kā pasaule vēl nebija gatava Don Kichota sapņiem un Don Kichota sapņi neticīgajai pasaulei, tad īstenībā upuris bija Don Kichots no šīs reālās pasaules un nevis no tās pasaules, kurā viņš dzīvoja. Don Kichota cīņa par imperatrisi Dulsinejas daili beidzas tik bēdīgi, cik vien bēdīgi var beigties lieli sapņi nabaga neaizsargātā ķermenī. Don Kichota gara varonība patiesībā ir ārkārtīga, bet īstenībā nožēlojama. Cik liels un drosmīgs viņš ir sava svētuma aizstāvētājs!

Zirgs nokrita, Don Kichotu notrieca zemē, vecās, neērtās bruņas neļāva viņam piecelties, bet garā viņš palika neuzvarams: „Nebēdziet, zemiskie, bailīgie ļautiņi. Tā nav mana vaina, ka esmu pakritis, bet mana zirga”. (I, IV) Un zemiskie ļautiņi darīja savu zemisko darbu: mūļu dzinējs Don Kichota šķēpu sadauzīja gabalu pēc gabala uz nelaimīgā bruņinieka sānkauliem. Lūk, īstenība un sapņi. Servantess upurēja Don Kichotu īstenības cietsirdībai, lai glābtu lielos cilvēka sapņus, kuri īstenībā ir vēl nevarīgi un pasaulē klejo kā neaizsargāti bāra bērni.

*

Bēdu brīžos mēs atmiņās meklējam citu nelaiemes, jo domas par citu nelaimi mums palīdz pārciest mūsu sirds-ēstus. Don Kichots savu neveiksmi vieglina, atceroties grāmatās tēlotās likstas. Dīvaina ir Servantesa ironija: viņš pats posta brīžos domājis par dzīvē redzētām un pārdzīvotām grūtībām, bet savam dēlam viņš liedz šo īstenību un liek tam domāt nevis par dzīves, bet grāmatu nelaimēm, un vēl par tādu grāmatu, ko pazīst tikai bērni un veci ļaudis. Servantess labi zīmāja, ka ļaudis, diemžēl vairāk vēlējas vēlti grāmatā aprakstītām, nekā dzīvē esošam postam.

Kāds līdzcietīgs zemnieks atgriezdamies no dzirnavām, pacēla no zemes sadauzīto nabaga bruņinieku, uzcēla uz ēzeļa un devās mājup. Don Kichota sarunas labajam zemniekam šķita vismulķīgākās blēņas.

Labais zemnieks grib Don Kichotu vest pie prāta un aizrāda, ka viņš nesot nekāds augsts seņors, bet viņa kaimiņš Pedro Alonso, un pats Don Kichots — godājamais idalgo, seņors Kichano. Bet Don Kichots savā pasaulē dzīvodams atbild tā, kā patiesībā būtu jāatbild katram cilvēkam, kas iziet piepildīt savu uzdevumu zemes virsū: „Es zinu, kas es esmu, es varu būt vairāk nekā viņi.”

Jā, vienīgi Don Kichots zināja, kas viņš ir un to viņa labais kaimiņš nevarēja zināt. Viņš savu būtību apzinās tik stipri, ka viņš var būt ne tikai tas, kas viņš ir, bet vēl kaut kas vairāk.

Te atcerēsimies pirmo lielo jaunlaiku cilvēku Sv. Augustīnu, kas teicis: „Noverim me, noverim te” — pazinis sevi, pazīšu tevi. Sevis atklāsme ir Dieva atklāsme. Sevis apziņā mēs izjūtam Dieva tuvumu. Spinozas suprema beatitudine — augstākā laime — ir „piln-

veidot mūsu intelliģenci". Ja zūd personīgā apziņa, tad zūd viss. Tikai caur mūsu apziņu mēs dzīvojam, ar apziņas zušanu mūsos zustu arī jēga par sevi un visu pasauli. Pasaules pilnība atkarājas no mūsu individuālās apziņas tieksmes uz pilnveidošanos. Ja Don Kichots savu individuālo apziņu būtu projecējis īstenības un nevis šķitumu pasaulē, tad viņš būtu viens no lielākiem un pilnīgākiem cilvēkiem zemes virsū. Servantess ar neparastu atjautību Don Kichotā parāda, cik cilvēks varētu būt pilnīgs, ja tas piepildītu savas individuālās iespējas īstenības robežās, un reizē rāda arī to, cik cilvēks ir nožēlojams, ja tas šos savus gara spēkus izšķiež veltīgi. Tāds Danaīdu darbs, diemžēl, bieži ir arī mūsu kultūras darbs. Cik daudz lielu, ārkārtīgām spējām apveltītu cilvēku nav aizgājuši bojā: ideālisms bez īstenības zemes un

patiesības dievišķās klātienēs ir visbezzēdzīgākais sevis un citu iznīcināšanas veids.

*

Don Kichota apņemšanās ir nesatricināma. Viņš ļoti lēti pārdod dažādas saimniecības lietas, lai varētu iegādāties to, kas ceļojošam bruņiniekam nepieciešams. Viņa griba ir nelokāma. Šī Don Kichota spīts, šī viņa rakstura dzelzainība mūs pievelk un tīksmi reibina. No gara spēka tāpat var noreibt, kā no vīna. Don Kichots bija apreibis un viņa reibuma varai pakļāvās Sančo Pansa, vientiesīgs cilvēks, ar visu savu būtību saistīts pie īstenības un zemes dzīves. Viņa labsirdīgā padevība mūs aizkustina. Cik Don Kichots ir tāls īstenībai, tik Sančo tai tuvs. Ģeniāla izdoma. Servantess no šīm divām būtnēm

rada kaut ko līdzsvarotu, kaut ko totālu, kaut ko vienbūtīgu. Līdz šim Servantess rādīja sapņus pašus par sevi, bet no šī brīža viņš rādīs arī īstenību pašu par sevi un mēs redzēsim, ka abas šīs pasaules ir tādas, par kurām nevar priecāties, tās ir pasaules, kas ir un paliek upuŗi pilnīgākai, līdzsvarotākai pasaulei, par kuŗu sapņoja Servantess un ar viņu mēs visi, kas vēl spējam sapņot un cerēt.

Don Kichots un viņa ieroču nesējs Sančo Pansa naktī, neviena neredzēti, atstāja savu ciematu, neatvadījušies no savējiem. Brīnišķīgā kārtā sākās viņu abu gaitas, lieli sapņi pildīja viņus abus: Don Kichots sapņoja par mūžīgo slavu un nemirstību, ko ilgojās iegūt ar savas varenās rokas palīdzību, bet Sančo par apsolīto salu, par kuŗas pārvaldnieku viņš vēlējās jau tūliņ kļūt. Tiešām, īstenība dzīvo no solījumiem, bet sapņi no tā, ko viņi sola īstenībai.

Don Kichota labvēlībai un augstsirdībai nav mēra. Lūk, cik liels cilvēks var būt, kas ar visu būtību tic saviem sapņiem.

Sančo, sapņu aizrauts, saka, ka tad arī viņa sieva kļūs par karalieni un bērni — par infantiem. Don Kichots: „Bet kas par to šaubās?”... Sančo: „Es par to šaubos...” Te izskan šo dažādo pasaulu pirmie akordi: es ticu, es šaubos. Bet tā kā ticība ir gara augstākas kategorijas vērtība, nekā šaubas, tad „es ticu” valda pār „es šaubos”. Ticība nāk no augšas, šaubas no zemes. Šai lielajā uvertūrā dzirdam ieskanamies debess un zemes skaņas, kas abas vienlīdz saista cilvēka sirdi. Don Kichota ticība noklusina Sančo šaubas, un Sančo pazemīgi paļaujas viņa gaišības augstsirdībai.

VI

TICĪBA

Pienāk brīdis, kad Don Kichots pierāda savu sapņu vareno spēku. Ieraudzījis „trīsdesmit vai četrdesmit vēja dzirnavas”, viņš sacīja savam ieroču nesējam: „Liktenis mūsu lietas vada labāk, nekā mēs to varējām vēlēties. Palūkojies tur, draugs Sančo Pansa, un tu ieraudzīsi trīsdesmit vai pat vairāk nesamērīgi lielus milžus. Es ar tiem domāju uzsākt kauju un visus iznīcināt; šie panākumi būs mūsu bagātības pamats. Tas ir taisnīgs karš un liels pakalpojums Dievam: izdeldēt no zemes vaiga tik ļaunu sēklu.”

„... ko jūs tur redzat, nav milži, bet vēja dzirnavas!...”

„... tie ir milži, un ja tev ir bailes, tad paliec te un šai laikā skaiti lūgšanas, bet es došos mežonīgā un nevienlīdzīgā cīņā ar viņiem”. (I, VIII).

Un šai brīdī Don Kichots parāda, cik ārkārtīgi liels spēks ir ticība, tā iznīcina bailes un pamudina uzsākt cīņu ar trīsdesmit vai četrdesmit milžiem. Lūk, cilvēka apslēptais spēks, kas ne tikai trīsdesmit milžus var iznīcināt, bet pat pārstatīt kalnus. Lūk, mūsu dzīves dinamīts, mūsu dzīvības vissvarīgākais spēks. Ja tas būtu ieliets īstenības formās, tad, patiešām, cilvēks sasniegtu to pilnību, ko sauc par pārcilvēku, kur cilvēks nostājas uz tīrcilvēka pamatiem; īstenību apgarojot ar ticību, viņš vairs nebūtu zemes cilvēks, kas ēd un mirst, bet cilvēks, kas stāv pāri zemes lietām, kas augstākā ticības apziņā dzīvo mūžīgi.

Dostojevska „Velnos” Stavrogins prasa Kirilovam: „Vai jūs sākat ticēt

nākotnes mūžīgai dzīvei?" „Nē, nevis nākotnes mūžīgai dzīvei, bet gan šejienes mūžīgai dzīvei. Gadās, ka jūs izjūtat mirkļus, kuŗos laiks tūliņ apstāsies un iestāsies mūžība." „Jūs ticat, ka piedzīvosit tādu mirkli?" „Jā."

„Diezin, vai mūsu laikos tas iespējams. Apokalipsē eņģelis zvēr, ka laika vairs nebūs." „Zinu. Tas teikts ļoti pareizi, skaidri un noteikti. Kad cilvēks sašņiegs laimi, tad laika vairs nebūs, tādēļ ka tas vairs nebūs vajadzīgs. Ļoti pareiza doma." „Kur tad to noslēps?" „Nekur to nenoslēps. Laiks nav priekšmets, bet ideja — tas izdzisis prātā."

Cilvēkiem vajadzīga Don Kichota ārprātīgā ticība, lai piepildītu ārprātīgā Kirilova nojausto mūžību, kur laika jēdziens mūsu smadzenēs izdzisis un iestāsies mūžība. Mūžība nav mērojama ar laiku, tāpat kā cilvēka pilnība ar prātu. Šaursirdīgs un vientiesīgs ir

cilvēks, kas sevi ieslēdz vienīgi laika un zemes robežās. To darot, cilvēks at-
raida mūžību un pieņem tikai dzīves
mirkli, kur tas zūd, kā rīta rasa. Ja
īstenības robežās cilvēks spētu donki-
chotiski ticēt, tad viņa apziņa kļūtu tik
smalka, ka tā ne tikai uzvarētu, bet
piepildītu šejienes dzīvē mūžības no-
slēpumu. Šis gara spēks Sančo Pansas
sirdī netapa īstenība, tas bija un būs
tikai ārprāts. Īstenība vēl pārāk nega-
tava šī sapņa realizēšanai. Cilvēka garu
nomāc matērijas smagums, to pilda
vienas dienas aprēķini un labumi. Cil-
vēks, diemžēl, nav vēl pacēlies pāri sa-
vām eksistences dziņām. Bailes par
eksistenci pagaidām ir mūsu spēcīgākā
dziņa. Ko gan cilvēks savas eksistences
labad nedara? Zemojas zemāk nekā ze-
moties drīkst. Par gara cilvēku drīks-
tētu tikai tas uzskatīt sevi, kam ek-
sistence vairs nav problēma, bet vie-
nīgi līdzeklis. Kamēr materiālā eksis-

tence pirmā vietā, tikmēr veltīgi uzstādīt gara problēmas, kurās ir un paliks bez piepildījuma, mūžīga cīņa ar vēja dzirnavām, Sančo Pansa vēl aizvien laikmetīga būtne, kas par savu mērķi neizraugās garīgas problēmas, bet gan materiālās eksistences problēmas. (Es domāju, ka nepārspilēšu, ja teikšu, ka Sančo ir tas, kas mēs esam, bet Don Kichots ir tas, kas mēs varētu būt, ja Sančo atrisinātu eksistences problēmu tā: nevis eksistenci eksistences dēļ, bet eksistenci gara dēļ, bet Don Kichots savukārt garu piepildītu nevis gara dēļ, bet gan eksistences dēļ; no šīs savstarpējās mijiedirbes tad dzimtu tīrcilvēks, kur Sančo trūkumi izzustu caur Don Kichotu un Don Kichota trūkumi — caur Sančo.

Zīmīgi saka Don Kichots: „Ja tev bailes, paliec te un šai laikā skaiti lūgšanu, kamēr es cīnos nīknā un nevienlīdzīgā cīņā.” Sančo baiļojas Don Ki-

chota īstenību pieņemt par savu, un ja Sančo nebūtu bijis bailīgs un Don Kichota īstenību bez šaubīšanās būtu pieņēmis, tad tai pašā mirklī būtu nozudušas ir vēja dzirnavas, ir milži, un abi nepilnīgie pilnības meklētāji būtu sasnieguši pilnību, kur laiks viņu smadzenēs būtu izdzisis, un tie jau būtu atklājuši laimi mūžībā, kur ārprāts būtu pārvērties par īstenību un īstenība par ārprātu. Kamēr Sančo īstenības bailēs šausminājās, tikmēr Don Kichotam vajadzēja doties „nevienlīdzīgā cīņā.” Un kad Don Kichotu milžu varenā roka bija notriekusi gar zemi, Sančo saka, ka tās esot vēja dzirnavas, un to varējis neredzēt tik tas, kas pats tādas pašas dzirnavas ieņēmis galvā. Un ka tas tā ir, par to, Sančo, liekas, neviens nešaubās, bet par to, ka tas tā nav, par to, liekas, kopā ar tevi, šaubās visi; un lūk, tās bija tavas šaubas un nevis vēja dzirnavas, kas satrieca Don

Kichotu, un ja tu vienu mirkli nebūtu šaubījies, tad tavs un Don Kichota sapnis šai mirklī būtu piepildījies. Tu, Sančo, esi godājams filozofs, tu šaubās meklē drošību, kuŗa glābiņu meklēja un meklē tavi brāļi racionālisti, bet labāk, Sančo, meklē drošību caur Don Kichota ticību, jo šaubas ir garīga slimība, kas cilvēkam laupa ne tikai mūžīgo dzīvi, bet arī to dzīvi, pie kuŗas tu turies kā aklais turas pie spieķa. Ticība būs tavas acis, kas redzēs tumsā, un tava prātošana kļūs par saules gudrību.

*

Servantess stāsta par notikumu, kur Don Kichots, spriežot no Sančo viedokļa, ir smieklīgs, bet no ticības — apbrīnojams. Don Kichots uzbrūk benediktiešu mūkiem, tos noturēdams par velna apsēstiem neliešiem, kas ar varu aizved princeses; šai brīdī arī Sančo parāda savu dabu, un ja par Don Kichotu mums jāsmejas, tad viņa kalps jānožēlo: tiklīdz mūks nokrita zemē, Sančo vieglām kājām nolēca no ēzeļa un piesteidzās pie mūka, nevis lai viņam palīdzētu, bet lai to aplaupītu. Te atklājas Don Kichota augstsirdība — kalpot pasaulei, un Sančo zemiskums — aplaupīt pasauli. Nav nekas skumjāks par šo īstenību. Don Kichots dzīvo citā pasaulē un kalpo savas iztēles chimoiram, Sančo negrib nekā zināt par citu pasauli un redz tikai to, kas apmierina viņa materiālās intereses. Sančo mantrausība ir tā, kas pazudina pasauli, bet Don Kichota sapņi izšķiež

veltīgi gara spēkus, cīnoties pret to, kā īstenībā nav. Lūk, tā aiziet bojā liels gara dižums un sančopansiskais cilvēks dzīvnieciskā aklumā aplaupa pasauli, tai katru dienu nodarot pārestības. Bet Don Kichots arī nodara pāri pasaulei, jo viņš to neredz īstenībā un lūk, tādēļ pasaule arī par viņu smejas. Don Kichota lielums iegūtu tikai tad nozīmi, ja tas piepildītos īstenības robežās.

Mūsdienu sančopansiskais cilvēks ir daudz sarežģītāks, viņa laupītāja tieksmes izpaužas daudz smalkākās formās, dažādās operācijās un kombinācijās, mūsdienās viņš sastopams nevis ēzeļa mugurā, bet braucām auto, nodarbojamies ar literātūru un zinātņi, viņš bez radošas potences iekūņojas visās dzīves nozarēs, visās iespējamās profesijās. Jāsargās viņiem teikt patiesību acīs, tad viņš draud pasauli izgāzt no eņģēm. Mūsdienu Sančo Pansa vairs

neatgādina primitīvu, vientiesīgu cilvēku ēzeļa mugurā, bet teiksmaino kentauru vai chameleonu.

Mūsdienu Don Kichots ir palicis vēl **vientuļāks: vox clamantis in deserto** — saucēja balss tuksnesī. Mūsdienu dzīvē smalkjūtības vietā stājas bezkaunība, patiesības vietā — meli, un cilvēka vietā — kentauri, kam spēks un vara ir galvenie atribūti. Eiropas Don Kichots kļūst vientuļi tuksnešos, bet Sančo Pansas veselos baros cīnās, lai pasauli aplaupītu. Un ja kādā dienā Sančo Pansa atcerēsies tuksnesī kļūstošo Don Kichotu, tad pasaule būs glābta. Don Kichota uzdevums ir kāpināt cilvēkā garīgo smalkjūtību un klusināt Sančo pārmērīgos rijības instinktus. Laikmetos, kad zūd gara kontrole pār akļajiem dzīvības instinktiem, pasaules skatuvē parādās zvērs ar cilvēka viepli. Bet cilvēks šai pasaulē nav nācis, lai kļūtu par zvēru, bet gan lai sevī to pārvarētu

un kļūtu par tircilvēku īstenības un patiesības apziņā. Cilvēks — zvērs ir nepateicīgs, cietsirdīgs un atriebīgs. Izšķirējos brīžos viņš ir blēdīgs, glēvs, nepastāvīgs, mantkārīgs, pašmīlīgs, cietsirdīgs... Don Kichots cīnās pret cilvēku — zvēru. Sančo prot attapīgi izvairīties no tā, kas apdraud viņa personīgo labklājību, un izmantot to, ko citi izcīnījuši.

*

Pēc tam, kad Don Kichots bija uzvarējis basku un devies tālākā ceļā, Sančo skūpstīja viņa rokas un lūdza sev salu. Visur Sančo cenšas izbīdīt savas intereses pirmā vietā, viņam liekas, ka Don Kichots cīnās vienīgi viņa dēļ. Ko Sančo saprata no Don Kichota goda, slavas un drošības jēdziena! Bailīgs ir Sančo, viņš grib noslēpties baznīcā, lai glābtu

savu ādu, viņam liekas, ka Don Kichota uzvara draud aizvest cietumā. Don Kichots apsauc Sančo, jo taču nekurnav ne dzirdēts, ne rakstīts, ka ceļojošam bruņiniekam būtu jāstājas tiesas priekšā. Viņš bailīgo Sančo nomierina un priecājas par savu lielisko uzvaru. Don Kichota prieks ir tīrs un viņa apbrīnā nav nekā zemiska. Kad viņš atklāj noslēpumu par brīnumaino Fjerasbrasa dzērienu, kas iznīcina nāves bailes un dziedē visus ievainojumus, Sančo lūdz šā dzēriena recepti, lai ar to varētu tirgoties. Tātad Sančo grib tirgoties pat ar mūžīgās dzīvības dzērienu! Viņš ir tirgotājs par excellence. Viņš tirgotos ne tikai ar Don Kichota noslēpumiem, bet ar pašu Don Kichotu, viņš to iztirgotu pa reālei un pusreālei, lai tikai varētu nodzīvot „mierīgu un bezrūpīgu” dzīvi! Sančo dreb par savu niecīgo dzīvību, viss, kas ir vairāk nekā viņa niecīgā eksistence, viņam liekas tīrais ār-

prāts. Viņš ļoti saprātīgi atrunā Don Kichotu neuzsākt to, kas ir neiespējams, kas ir ārkārtīgs.

Servantess zināja ļoti labi, ka cilvēks varētu būt daudz vairāk, ja tā spējas, garu un brīvību neaprobežotu sančopansiskais trulums un šaursirdība. Iekāms īstenībā cilvēks nekļūs kaut kas vairāk, nekā viņš ir, tikmēr Don Kichota sapņi būs tikai smieklīgs mēģinājums aiziet savā fantazijas tuksnesī, kur cilvēks paliek viens kā pirmā radīšanas dienā un dzird sasaucamies tikai savu sapņu chimairas. Vajaga vēl vairāk gribēt nekā sapņus, vajaga gribēt īstenības, vajaga sacelties pret matēriju un iekarot gara valstību. Sapņi grib īstenību, dziļu un cilvēcisku īstenību. Bija laiki, kad slavēja sapņus, ir laiks, kad slavē zvēru cilvēkā, bet nāks laiks, kad slavēs Dievu cilvēkā, kas caur cilvēka sapņiem un gribu izpaudīsies īstenībā.

Ja līdz šim zemes virsū valdījis brutālais zemes cilvēks, tad nākotnē valdīs cilvēks, kas sevī apvieno zemi un debesī. Mūsdienās par Don Kichotu valda Sančo, Dieva ideja ir jautājums, par kuŗu, runājot Ģētes Mefistofeļa vārdiem, vairs nerunā smalkā sabiedrībā. Svētums, bijība un iecietība zaudējušas nozīmi. Skalš, pašgudrs un neiecietīgs cilvēks ir gandrīz paraugcilvēks. Brīvais, pazemīgais un pacietīgais cilvēks izzūd, vai arī slēpjas alā. Garīgo brīvību neatradīsim masas cilvēkā, neatradīsim arī tajos, kas pār šiem cilvēkiem valda, garīgi brīvs cilvēks ir pazemīgs, pateicīgs un citu labā ir spējīgs atfeikties no sava labuma. Civilizētais mežonis to neatzīst, tā esot it kā vājo, bālasinīgo un vārgo morāle un nevis stipro, pilnasinīgo un spējīgo. Eiropas civilizētais mežonis savās ārišķībās pārspēj pat Afrikas mežonus, kas, protams, savā īstībā ir pārāki par civilī-

zēto mežoni. Civilizētais mežonis ir truls pret citu ciešanām, viņu citu posts un nelaime neuztrauc. Kultūras vērtības tiek ignorētas, tiek aizstātas ar viendienas saukļiem. **Dvēseles cieņa** izzūd, stulba vienaldzība pārņem cilvēku, nekas to neuztrauc, nekas to neinteresē, nekas to nesajūsmina. Jo vairāk cilvēks pieķeras brutālajam materiālismam, jo nesavaldāmāk viņā mostas agresīvas tieksmes. Zvērs cilvēkā svin uzvaru pār garu. Mūsdienu materiālā civilizācija, cilvēku sacel pret cilvēku, tautu pret tautu, cilvēci pret Dievu, pret universa apziņu, pret visu lietu pirmsākumu: esam nonākuši līdz robežai, kur cilvēks sāk iznīcināt pats sevi.

VII

ZELTA LAIKMETA ILGAS

Don Kichots ilgojas laimes. Visās tautās ir uzglabājušās tālas, nenoteiktas atmiņas par zelta laikmetu zemes virsū. Kādreiz esot dzīvojis pilnīgs cilvēks pilnīgā pasaulē. No laika sāktā gala cilvēks nav samierinājies ar šo pasauli. Cilvēci gadu tūkstošiem ir nodarbinājuši vecie mīti par pazaudēto paradīzi, gandrīz visu tautu epi sākas ar atmiņām par „veciem labiem laikiem”. Sirmvecās tālās atmiņās ir runa par kādu cilvēka pārkāpumu un Dieva sodu. Mīti kā tādi pagātnes stari no dziļas dzelmes blāzmo uz mums, bet

mēs nezinām, no kurienes šie stari nāk — cilvēks atceras tikai neskaidri un nenoteikti. Ko mēs zinām par to, kas dzīvojis zemes virsū priekš 100.000 gadiem? Un kas bijis zemes virsū priekš viena miljona gadu? Zeme toreiz gluži tāpat, kā tagad nenogurdama riņķojusi savu gaitu. Mūžība nav mērojama ar laika jēdzienu. Kas tai mūsu gadi, mūsu skaitļi? Vienā mūžības mirklī neizskaitāmas paaudzes nāk un zūd. Katrs mēs esam dzīvības nepārtraukts turpinājums. Kas bijis mūsu pirmsēvs? Kas bijusi mūsu pirmmāte? Kas mums to var pateikt, kas atminēt? Līdz šim mirklim tālā pagātne caur tūkstošneskaitāmiem augumiem ar mums nav sarāvusi savas saites. Pagātne dzīvo mūsos un varbūt mūžos dzīvos, tikai ārējo veidu mainot? Kas gan mūsu senči nav varējuši būt šai nepārtrauktajā dzīvības ritmā? Varbūt, tie dzīvojuši zelta laikmetā, ko Don Kichots ar tādu skaid-

rību atminas. Mēs visi esam it kā viena tēva un vienas mātes bērni. Ko daudz mums šai ziņā pakalpojusi zinātne? Ko mēs zinām par citām pasaulēm, kurās cilvēks ar izbrīnu un neziņu ir lūkojies kopš nemināmiem laikiem? Mēs zinām tikai to, ko paši izgudrojam un pieņemam. Kas tad esam šai nepārtrauktajā dzīvības dziņas ķēdē? Tūkstoš atbildes jūs sagaidīsiet, un tomēr mīkla nenometīs savu noslēpumaino plīvuru. Tiklīdz cilvēkā atausa apziņa par savu esmi, viņā arī radās jautājums: kas esmu? Kur atrodos? Kas biju, kas būšu, kad manis vairs nebūs? Visās četrās debess pusēs, kur vien cilvēks domāja, uzstādīja šos jautājumus un šie jautājumi vēl līdz šai dienai nav atbildēti, tie nomācīgi neskaidri un nenoteikti. Kā miglā, kā naktī mēs dzīvojam, neziņā ilgojamies skaidrības, bet tās vietā mēs iegūstam pārlicību, ka visas mūsu zināšanas ir tikai svece pu-

delē, kas spīd zaļā, sarkanā, melnā un zilā gaismā, bet tā ir un paliek tikai svece pudelē, ko mēs iemetam neziņas jūrā no paaudzes uz paaudzi.

Tāds ir cilvēka liktenis. Don Kichots neatceras pagātņi tādēļ, lai pateiktos ganiem par viesmīlību, lai tiem nakts stundā pakavētu laiku. Viņš to teica tāpat, jo viņam kaut ko ar ganiem vajadzēja runāt, viņa smadzenēs pazi-bēja kā tāla atblāzma domas par to, kas kādreiz bijis un kā vairs nav, kas varbūt atkal varētu būt. Don Kichots domā, ka zelta laikmetā nepazīna divus vārdus „tavs” un „mans”. Šai svētajā laikmetā visas lietas bijušas kopīgas. Visu dāvājusi daba, cilvēkam tikai vajadzējis pakustināt roku; miers, draudzība, saskaņa toreiz valdījusi cilvēku vidū. Cilvēki nav pazinuši viltību, krāpšanu un ļaunprātīgi nav izlietojuši patiesību. Bet šai runā Don Kichots nezina, tāpat kā mēs nezīnām, kādēļ cil-

vēks tik zemu kritis, ka beidzot vajadzējis nodibināt bruņinieciības ordeni, lai cilvēcei nāktu palīgā. Vecās Derības mīts par cilvēka grēkā krišanu uzskata brīdi, kad tas iedrošinājies baudīt labā un ļaunā augļus no zinātnes koka. Tā kā cilvēkā ir iedzimtas atziņas slāpes, tad šīs slāpes mudināja atzīt labu un ļaunu, un tiklīdz cilvēks to bija atzinis, viņa acis atdarījās, un viņš redzēja daudz ko tādu, par ko vajadzēja kaudzēties un bailoties. Šai apziņas atmošanās brīdī cilvēks jutās vientuļš un atstāts.

Tātad, atziņa, pēc Vecās Derības, ir cilvēces grēkā krišanas sākums. Hēsiods par zelta laikmeta bojā ejas iemeslu min cilvēka ļaunumu. „Zelta laikmetā cilvēka bērni dzīvoja kā dievi, sirds bija brīva no rūpēm, nepazīna darba un sāpes”. Un tad nāca dzelzs laikmets, kad „dievi ļaudīm apslēpa dzīvības avotus”.

Liekas, Hēsiods pareizāki sapratis cilvēka dabu un zinājis, ka cilvēku ļaunums ir zelta laikmeta kaps. Visu laikmetu un visas cilvēces posts ir tas, ka cilvēks ir pārāk ļauns; ļaunums cilvēkā vairo naidu, un naids iznīcina cilvēku pašu. Veltīgi cilvēki ir meklējuši saprašanos savā vidū. Ļaunais neredz savu tuvāko, netaisns viņš pret savu laiku un akls pret savu Dievu. Ļaunums ir zelta laikmeta kaps, bet šī laikmeta atdzimšanas iespējas katrs mēs nesam savā sirdī, mums vajaga stipri ticēt, lai to atdzemdinātu. Dieva pasaule aptumšojas, cilvēks salst, taustās tumsā, ienīst un izlej otra asinis, jo cilvēka sirds kļuvusi ļauna.

VIII

SEVI VĒRSTĀ SAPŅU PASAULE

Don Kichotam, raugoties no savas pasaules, liekas, ka mūsu parastās pasaules ļaudis ir „fantasmas y gente del otro mundo” — rēģi un citas pasaules ļaudis.

Cik dziļai vajadzēja būt Don Kicota pasaulei! Viņš uz parasto pasauli skatījās kā no dzelmes un redzēja to, ko mēs neredzam. Stāsta, ka Babilonā zvaigžņu gaitu vērotāji dienas laikā nokāpuši dziļās akās, lai redzētu zvaigznes. Tāpat Don Kichotam vajadzēja nokāpt dziļi, ļoti dziļi savā sapņu akā, lai šo pasauli ieraudzītu tādu, kādai

tai vajadzētu būt: iebraucamās vietas no viņa pasaules dziļumiem pārvērtās par pilīm, iebraucamās vietas saimnieks par pils komandantu, pakļīdušas sievietes par augstdzimušām princesēm, vienkārši ļaudis par spokiem, bet pretīgais virums — par dzīvības dzērienu. Cik lielai ticībai vajadzēja būt, lai neesošo sapņu princesi iegūtu par savas sirds valdnieci! Cik gan nav vajadzīgas iekšējās drosmes, lai atteiktos no parastā un atdotos savu sapņu chimairām, un par visu to nabaga bruņiniekam vajadzēja samaksāt ar savu smieklīgumu, augstāko maksu, ko mēs maksājam dzīvei. Don Kichota pasaule ir viena no dziļākām un patiesākām pasaulēm, kāda jebkad caur sapņiem iecerēta īstenībā.

Sančo šo pasauli redz tādu, kāda tā ir, ļaudis, kas viņam pāri nodara, nav spoki un apburti ļaudis, bet gan cilvēki no miesas un kaula. Sančo šaubas ir neklusināmas, un piedzīvojums ie-

braucāmā vietā, kur viņš ticis mētāts uz segas, viņu pamudina uzsāktiem darbiem atmet ar roku un atgriezties mājās pie sievas un bērniem, jo bija pienācis pļaujas laiks. Bez ticības cilvēks maz var izturēt. Visam sāktam viņš drīz atmet ar roku, atgriežas ierastās un vecās gaitās, iestigst peticībā un omulībā. Don Kichota ticība ir varena un tās spēkam galu galā arvienu atkal pakļaujas Sančo.

*

Don Kichots patiesi un intensīvi dzīvo sevī. Lasot par viņa neprātībām, mēs smejamies, jo mūsu uztverē viņš rīkojas aplami; taču, ja viņš īstenībā uzbruktu ne aitu barām, bet karavīru pulkam, tad aizrautu elpu mēs apbrīnotu viņa pārcilvēcisko drosmi. Don Kichota uzbrukums aitu barām, protams,

ir smieklīgs, un vēlams, lai lasītājs par to smietos. Bet par spīti mūsu smieklīem un aitu baram, Don Kichots savā iztēlē redz to, ko mēs neredzam, un nopietni cīnās pret to, par ko mēs smejamies. Don Kichota acīs mēs esam bailīgi un nožēlojami radījumi. „Bailes, kas tevi sagraušas, tev neļauj, Sančo, ne skaidri redzēt, ne dzirdēt... Paliec nomaļus un atstāj mani vienu, jo pietiks ar mani vien, lai tā puse gūtu uzvaru, kurai es palīdzēšu”. (I, XVIII). Don Kichota cīņa ar aītām un auniem ir neparasts skats, tikpat neparasts, cik neparasts ir skats, kad cilvēks cīnās ar muļķībām. Aitas kā bija, tā palika aitas, bet Don Kichotam vajadzēja atzīt savu nespēku naidīgo burvju spēku priekšā, ar ticību vajadzēja aizstāvēties pret īstenības rēgu, kas draudēja izpūst Don Kichota sapņus kā sveci negaisa naktī. Servantess pazina sapņu saldumu un īstenības rūgtumu,

un Don Kichota cīņa ar aitām liek sapņotājam kļūpt pār saviem sapņiem un ar neaizsargātu galvu atmosties īstenības cietajās rokās. Tāds, lūk ir sapņu ieguvums, un Servantess ar šo ieguvumu nav apmierināts, viņš iedrošinās izsmiet cilvēces sapņus, jo tie cilvēkus nespēj darīt lielākus īstenībā. Sapņu skaistumu jāpārvērš īstenības skaistumā. Lai sapņi būtu cik lieli būdami, bēt ja tie nekalpo īstenībai un nemazina muļķības cilvēku vidū, tad tie ir tikai Don Kichota cīņa ar aitu un aunu baru. Servantess ir sapņu šogis, to sapņu, kurus pats labi pazina savā sirdī.

IX

TAISNĪBAS MEKLĒTĀJS

Kāds ir Don Kichota pienākums zemes virsū? Viņš mums to skaidri pasaka, kad ierauga arestantu ķēdi:

„... man te jāizpilda savs pienākums: iznīcināt varmācību, atbalstīt neaimīgos un tiem palīdzēt”. Un pēc tam, kad Don Kichots bija noklaušinājis arestantus, viņš grib apliecināt visas pasaules priekšā, kādēļ Dievs viņu bija radījis un kādēļ viņš bija uzņēmies bruņniecības ordeņa pienākumus: „... es aizstāvēšu visus nelaimīgos, ko apspiež šīs pasaules varenākie.” Un viņš rīkojas saskaņā ar augstāko gudrību: „Ne-

drīkst pielietot varu tur, kur viss var nokārtoties miera ceļā". Un tālāk Don Kichots aizrāda, ka cilvēks ir dzimis brīvs, un godīgiem ļaudīm nav labi kļūt par citu ļaužu bendēm, jo ikvienam jānes savs grēks: „... debesīs ir Dievs, un viņš nesaudzīgi soda ļaunos darbus un atmaksā labos.” (I, XXXII). Don Kichots lūdz pazemīgi un lēnprātīgi, bet tiklīdz viņa taisnības jūtas aizkaņ nesapratēju rupjie vārdi, viņš iedegas svētās dusmās un pret ļaunumu pacel savu vareno roku. Viņš atbrīvo arestantus un saka: „Diži ļaudis vienmēr ir pateicīgi saviem labdariem; jo vislielākais grēks, kas visvairāk nokaitina Dievu, ir cilvēku nepateicība...”, bet beidzot Don Kichotam, taisnības bruņniekam, jāpiedzīvo visrūgtākā vilšanās; arestanti par viņa prasību tikai pasmejas un piedevām to nomētā akmeņiem.

Man liekas, ka šī Don Kichota cīņa par taisnību ir visžultainākā satira par cilvēku nepilnīgajiem likumiem un par to, cik nevarīga ir taisnība šīs nepateicīgās pasaules priekšā. Taisnības bruņinieks dziļi saprot un zina, ka cilvēka likumi ir netaisnīgi, un tomēr pats bruņinieks ar cilvēka roku soda cilvēkus. Kaut gan Don Kichota taisnība ir barga, tomēr tā ir atkarīga no viņa jūtīgās sirds, bet likumi — no sausā, nedzīvā burta. Don Kichotam taisnības priekšā svarīgs ir dzīvais cilvēks, bet kodeka priekšā nav svarīgs cilvēks, jo viens un tas pats likuma pants ir paredzēts bez izņēmuma visiem. Don Kichota taisnība grib kalpot vienīgi cilvēkam, bet kodeka cilvēku pakļauj savai kalpībai, te izbeidzas dzīva cilvēka taisnības mērauklas par dzīvu cilvēku un iesākas nedzīvā burta vara pār dzīvu cilvēku.

No Don Kichota viedokļa tikai tas likums ir labs, kurš rakstīts taisnu cilvēku sirdīs ar Dieva pirkstu, un nevis tas likums, kurš ar aukstu cilvēka prātu izgudrots un uz papīra uzrakstīts.

Bet kāds ir tas ceļš, pa kuru vajadzētu staigāt taisnībai, lai tā palīdzētu cilvēkiem radīt to dzīvi, pēc kuras cilvēks ilgojas? Kāda izskatītos pasaule, ja tajā valdītu cilvēka sirds absolūtā taisnība? Patiesībā, cilvēks līdz šai baltai dienai nav skaidrībā par to, ko te jautāju. Cilvēks aizvien vēl stāv krustceļos un neziņā skatās apkārt: visos, mums zināmos vēstures laikmetos, cilvēks nemitīgi tiecies pēc taisnības piepildījuma zemes virsū, bet viņa kļūdas un maldi met garas, tumšas ēnas pār viņa labajiem nodomiem. Dažādos zemes kontinentos ir radušies taisnības bruņinieki, bet gandrīz visi viņi, līdzīgi Don Kichotam, tikuši nomētāti akmeņiem, un tādu cilvēku ceļš

parasti bijis mocekļu ceļš. Taisnības izjūta sveša tiem, kas sevi ieslēdz dogmatismā, kas kļūst par sastingušā burta gara vergiem. Dogmā ieslēgts cilvēks redz tikai to, kas saskan ar viņa dogmu, pārējais, kas atrodas ārpus dogmas, viņu traucē, un parasti nīkumā, naidā vērsas pret citādu domu un ieskatu cilvēkiem, vai tā izveidotiem pasaules uzskatiem. Dogma ir fanātisma māte, un ja māte ir šaursirdīga un neiecietīga pret visu to, kas neatgādina viņas garu, tad viņas meita ir nīknāka par māti, aklāka par nakti un nesavaldīgāka par postītāju stichiju. Cilvēces vēsture liecina, ka dogmas un fanātisms ir taisnības sīvākie pretinieki, dievišķo sirds likumu noslāpētāji. Katrs fanātisma veids cilvēka apziņu sakropļo un tas nav spējīgs sevī atspoguļot Dieva pasaules lielo, brīnumaino pilnību.

Don Kichots nav dogmātiķis, nav viņš arī fanātiķis, viņš ir aktīvs sapņo-

tājs, viņš negrib citiem uzspiest savu taisnību, bet cenšas ar visu savu sirdi un dvēseli vienīgi aizstāvēt brīvā cilvēka tiesības un viņa sirds taisnību. Viņš ir entuziasts, viņš ik vienam ļauj izvēlēties savu ceļu un mudina sevi aplicināt kādā dzižā darbā, jo visiem ir vienādas tiesības uz dzīvi, visiem ir viens Dieva likums un nav labi, ja cilvēks kļūst par cilvēka bendi. Viņš nesoda pasauli tādēļ, ka tā domā citādi nekā viņš, bet gan tādēļ, ka pasaule zaimo dievišķo taisnību. Don Kichots, līdzīgi Kristum, vēlas, lai cilvēks zemes virsū pilda likumus, kas tā sirdī rakstīti ar Dieva pirkstu. Apskaidrots, redzīgs un vieds ir cilvēks, kas pasauli uzlūko ar izbrīnu, kas dabā un cilvēkos atklāj Dieva noslēpumainās zīmes, mācās tās lasīt un rauga sevi ieskaņot Radītājā brīnumainā kārtībā.

No Don Kichota lielajām taisnības ilgām izaug viņa interese par cilvēku

likteni. Sjera Morena kalnos, sastopot nelaimīgo mīlas bruņinieku Kardenio, viņš to apskauj kā vecu paziņu un tam no visas sirds piedāvā savus pakalpojumus: „Es centīšos dalīties ar jums jūsu nelaimē no visas sirds, jo aizvien tas ir mierinājums, ja atrodas kāds cilvēks, kas ar mums dalās mūsu skumjās. Es vieglināšu jūsu nelaimi, ja tā ir vieglināma, vai arī jums palīdzēšu to apraudāt...” (I, XXIV). Don Kichots mīl dzīvo cilvēku, viņš cita nelaimes apraud it kā tās būtu viņa paša sāpes. Viņa iezēlas spēja ir tā īpašība, uz kuras jābalstās nākotnes cilvēkam. Ja mēs gribam dzīvot dziļu, cilvēcīgu dzīvi, tad šīs dzīves svarīgākais nosacījums ir garīgā intimitāte, jo bez tās mūsu dvēsele sevī noslāpst. Unamuno vienā no savām esejām saka: „Garīgas intimitātes trūkums noved pie gara nabadzības” (Ensayos, V, 27). Es domāju, ka garīgās intimitātes trūkums mūs

novēd ne tikai pie gara nabadzības, bet arī pie gara agresijas, kur cilvēks kļūst cilvēka ienaidnieks. Lieli cilvēku draugi mūsdienās sastopami gaužām reti, tagad cilvēks no cilvēka attālinās, draudzība ir tikai lielas, nepiepildītas ilgas. Nevienā laikmetā taisnības meklētājs nav juties tik vientuļš un atstāts, kā taisni mūsdienās. Mūsdienu cilvēka dzīves jēga iesākas un nobeidzas ar sīkām materiālām rūpēm un tikpat sīkām ikdienas interesēm. Auksts ir palicis cilvēks. Iekšēja nabadzība to pārvērš nejutīgā un vienaldzīgā būtnē, vislielākie dzīves satricinājumi to neskar, it kā tie nemaz nezīmētos uz viņu. Mēs salstam, sastinguši sevī, bez saprašanas siltuma mūsu skats maldās šai pasaulē, kā mēness auktie stari ziemas naktī. Bieži jūtamies kā Robinsoni vientuļajā okeana salā.

Don Kichota siltā, atvērtā sirds paliek vientuļa. Viņš savās taisnības slā-

pēs meklē cilvēku, viņš nepacietīgi gaida, lai viņu saprastu un īstenībā apliecinātu. Ja viņa garu būtu sapratuši un nebūtu smējušies par to, kam viņš ticēja, viņš būtu pārvērties par īstenības bruņinieku, bet pasaule bija akla pret viņu un viņam vajadzēja palikt vienam līdz savai pēdējai dienai. Taisnajam, iežēlas spējīgajam bruņiniekam pasaule sarīkoja farsu, bet viņš, visnožēlojamākā īstenībā, paliek tāds, kāds viņš ir — īstam varonim nav svarīgi ārējie notikumi, viņam svarīga iekšējā skaidrība. Don Kichots zina, kas viņš ir, viņš arī zina par ko viņš cīnās. Īeraugot svēto tēlus, viņš par sevi saka zīmīgus vārdus: „Starpība starp viņiem un mani ir tikai tā, ka viņi bija svēti un cīnījās par debesīm, kamēr es — grēcinieks, cīnos par zemi.” Cīnoties par zemi, viņš nezina, ko viņš ir iekarojis. Un tiešām, neviens cilvēks, kas cīnās par garu, nezina, ko viņš iekaro,

jo gars nekad neko negrib iekarot, bet vienīgi pats sevi izdalīt, pats sevi piepildīt. Don Kichots cīnījās par gara zemi, kur cilvēks vairs nav brutāls ieguvējs, bet apgarots izdāvātājs. Kad Don Kichots atgriežas mājās, neticīgās pasaules salauzts, uzvarēts un nāves skumjās sevī meklēdams tversmi, viņš savai krustmeitai, nesapratējai, saka: „Klusu, meit, es pats zinu, kas man darāms” (II, LXXII).

Un tā, katrs īsts gara cilvēks zemes virsū necinās ne par sociālām, ne par politiskām pārliecībām, bet par cilvēka iekšējo brīvību un dievišķo taisnību cilvēku sirdīs.

X

SATIRAS GARS

Flobērs (Corresp. II, 159) savā laikā rakstīja: „Ak vai, modernajai sabiedrībai nav vajadzīgs ne Kristus, ne Vašingtons, ne Sokrats, ne Voltērs, tai vajadzīgs Aristofāns.” Un tiešām, Aristofāns mūsdienu pagurušo cilvēku vairāk var audzināt, nekā tās lielās mācības, kuŗas cilvēks diendienā atkārtodams iemieg un pats nezina, ko dara. Modināt pasauli ir mākslas uzdevums. Pasaulē ir daudz vērtību, pirms gribam tai dāvināt jaunas, jācenšas saprast vecās, tās atbrīvojot no liekā smaguma, pārvēršot par īstenību. Don Kichots

siltā sirsnībā nāk mums pretī, katram viņš atveļ savu sirdi, un viņa sirds ir tas brīnišķīgais laikmetu spogulis, kur cilvēks, žilbinošā skaidrībā, satiras ietērpā, ierauga reālo dzīvi tādu, kāda tā ir.

Ir cilvēki, kas grib taisīt vienīgi parādus, bet nekad negrib tos maksāt, tāpat arī garīgā dzīvē ir cilvēki, kas grib mācīt citus, bet paši negrib neko mācīties. Šai parādībā sākas gara analfabētisms, un šai analfabētismā perinās laikmetu bīstamās slimības, kas izposta un aizved bojā skaistākos, pilnīgākos kultūras organismus.

Jo kāda tauta uzrāda lielākas satiras spējas, jo tā noteiktāk apliecina savu dzīvības spēku; satira ir vissmalkākais līdzeklis pret gara slimībām. Dažreiz der uz vislielāko darbu palūkoties ar satiras brīnumaino spoguļi, kurā redzamas dvēseles slimīgās īpašības, kas izposta viskrāšņākās gara celtnes. Vesels

cilvēks nevairās stāties ārsta redzīgās acs priekšā, tāpat garīgi vesels laikmets nebaidīsies no satiras, un ja kāds laikmets no tās baidās, tad tas liecina, ka tas, mazvērtības apsēsts, slēpj savu slimību. Aristofāns parādās taisni tai brīdī, kad hellēņu kultūra sirga ar vitālītātes trūkumu, un Servantess — kad spāniešu zelta laikmeta kuģis sasniedza uz sāniem un draudēja aiziet bojā. Don Kichots devās pasaulē, lai šo kuģi glābtu no garīgās bojā ejas. Don Kichots pats par sevi mums nav pieņemams, bet Servantesa satiras ugunīs šķīstīts, kļūst par vienu no mūsu garīgās dzīves lielākajiem un dižākajiem paraugiem.

Dzejnieka satirā slēpjas izveseļošanās cerība, gara spēku atjaunošanas avots. Don Kichots un Sančo Pansa ar satiras krustu plecos dodas pasaulē, lai tai kalpotu. Te sākas viņu nemirstīgā slava.

*

... „Es gribu te veikt varoņdarbu un iegūt vārdu un slavu, kas pastāvēs mūžīgi zemes virsū un būs spiedogs visam tam, kas ceļojošu bruņinieku padara pilnīgu un slavenu” (I, XXV). Un mazliet tālāk, tai pašā nodaļā Don Kichots saka: „Es tev teikšu, ka katrs mākslinieks, kas grib kļūt slavens ar savu mākslu, cenšas atdarināt tās gleznas, kuŗu autori, pēc viņa domām, ir visvienreizīgākie, un tie paši noteikumi attiecināmi uz katru ievērojamu nodarbošanos un amatu..” Un viņš par savu lielo paraugu izvēlas Gallijas Amadisu, „bruņinieku vadoni un gaismekli.”

Don Kichots alkst slavas kā tuksneša gājējs ūdens. Alkt slavas nozīmē alkt mūžīgas dzīvības. Viduslaikos, cilvēks, „zemes tārps”, nedrīkstēja ilgoties pēc slavas, jo slavas cienīgs bija vienīgi Dievs. Slava un Dievs ir vārdi, kuŗus mēs dzīvē visvairāk esam dzirdējuši un par kuŗiem ļaudis visvairāk norūpēju-

šies un domājuši; tie ir vārdi, kas visvairāk pielūgti un godināti. Slava savā visintīmākajā būtībā nozīmē mūžīgu dzīvi: tātad, kas tiecas slavas, tas tiecas mūžīgas dzīvības. Aristotelis savā ētikā saka, ka zināšanas slāpes mūsos ir iedzimtas, varētu teikt: slāpes pēc slavas mūsos ir iedzimtas. Slava ir tilts starp cilvēku un Dievu; patiesi reliģiozi cilvēki noraida laicīgo slavu un tās vietā vēlas mūžīgo Dieva slavu. Vieni savas slavas alkas tiecas apmierināt, līdzīgi Don Kichotam, veicot varoņdarbus zemes virsū, citi, līdzīgi sv. Teresai, savas slavas alkas apmierina augstajā visuma Apziņā — Dievā, no kura mēs it kā nākam un kurā atkal atgriežamies.

Don Kichots vēlas sekot lielākajam, pilnīgākajam bruņinieciņas piemēram nevis tādēļ, lai to atkārtotu, bet lai sev atgādinātu, kādam cilvēkam jābūt, atrodoties ceļā uz pilnību: „Zini, Sančo,

tas, kas grib būt vairāk, nekā citi, tam arī jādara vairāk par citiem." (I, XVIII) Un Sv. Teresa, kas savai zemes dzīvei par paraugu bija izvēlējusies gaišo Kristus tēlu, savām māsām mācīja, ka augstākā laime ir sevī radīt iekšējus mājokļus (moradas o cartillo interior), jo lielāks mierinājums cilvēkam nevar būt kā atpūsties savas dvēseles iekšējos mājokļos. Viņa zināja, ka dižs, liels darbs ir patīkams ne tikai cilvēkam, bet arī Dievam. Viņa strādāja vairāk, nekā visi, kas ap viņu pulcējās. Viņa nodibināja 17 sieviešu un 15 vīriešu klosterus, viņa rokas nav salikusi vienīgi lūgsnā, bet tās vienmēr plaši atvērusi cilvēkam un darbam. Visu savas dvēseles bagātību viņa izdalīja savām māsām un visiem, kas to gribēja no viņas saņemt. Viņa, ko Spānijā godā par „Divīna Doctora”, ir pateikusi vārdus, kas būtu iekaldināmi katra cilvēka sirdī: „Jādzīvo tā, lai izdzīvotu visu

savu dzīvi, jāmīl tā, lai izmīlētu visu savu mīlu, jāmirst tā, lai pārdzīvotu visu savu nāvi." Slava — nozīmē piepildīt savu dzīvi, veikt dižus darbus Dievam un cilvēkiem par prieku un ilgoties mūžīgas dzīves. Ja Dievam pinam mūžīgas slavas vaināgu, tad sev novēlēsīm vismaz slavas alkas, kas cilvēku darbu dara dižāku un dvēseles dzīvi bagātāku.

*

Servantess ar drastisku satīru izģērbj Don Kichotu un atstāj to kalnos, lai viņš tur vientulībā ilgotos pēc Dulsiņejas, gavētu un skaitītu lūgšanas Dievam par godu. Katram cilvēkam zināms laiks jānodzīvo vientulībā, ļaujot sevi šaubu un ticību ugunīs kveldināt, un ja mēs esam bijuši stipri un izturējuši savu vientulību, tad varam piecelties

un iet pasaulē, lai piepildītu to misiju, kurai sirds tic un kurā mēs sevi varam apliecināt. Vientulības ugunīs sevi šķīstījuši visi šīs zemes lielie gari. Katrs dižs darbs tiek veikts dziļā vientulībā un katra liela doma dzimst bezgala vientuļa cilvēka sirdī. Don Kichota vientulība ir satirā šķīstītā vientulība; viņš kalnos grib iegūt sirdsskaidrību, viņš zaudē prātu, jo tikai neprātā un izmisumā var pielūgt neesošās sapņu chimairas.

Viņš zaudē savu dvēseles mieru, viņš paliek kalnos viens pats, viņš mokās un šaubās neziņā. Don Kichota neprāts iznīcina mieru, nemiers iznīcina bailes; viņš bezbailīgi raugās savu fantazijas tēlu acīs; un šīs acis viņu padara smieklīgu, gandrīz neiespējami smieklīgu, bet kas baidās no sava smieklīguma, tas baidās arī pats no sevis, tas nav skaidrībā pats ar sevi. Servantess nav baidījies savu varoni padarīt smiek-

līgu. zinādams, ka Don Kichota ārprātā aizvien būs vairāk prāta, nekā pasaulē, kas par viņu smējās.

Tukšs plāpa nevar izturēt vientulību, tāds cilvēks vienmēr grib auditoriju, vienmēr grib mācīt citus, vienmēr grib palikt nesatricināms, tādējādi pār savu nevarību pārvilkdams liekulības un melu mēteli. Ko viņš zina par vientulības mistēriju? Viņi labāk bez sevis paliek ar citiem kopā, nekā ar sevi aiziet vientulībā. Bez sapņiem, bez šīs neaizstājamās dvēseles bagātības, viņi nav spējīgi izturēt savu vientulību. Savu vientulību, savu citādību Don Kichots samaksā ar smieklīgumu, ar ārprātu. Satiras sakurtajā sārtā viņš deg un pārdeg, pārtop jaunai dzīvei: viņš kļūst par spēcīgu jaunu sēklu visu sapņotāju, visu dzīves veidotāju sirdīs. Kad Don Kichots parādījās, tad viens no daudziem Servantesa noliedzējiem — Lope de Vega rakstīja: „Nav sliktāka dzej-

nieka par Servantesu un muļķīgāka lasītāja par to, kas cildina Don Kichotu." Tas pats ir noticis visos laikos. Žīdi pieprasīja Kristum nāvi krustā, romieši Pāvilu no Tarsas, kas donkichotiskā pārlicībā cīnījās par kristietību, visbaigākās dienās atstāja vienu: „Tiesā, kad pirmo reizi atbildēju, visi mani bija atstājuši.” (II Tim. 4, 16). Viens un visu atstāts viņš arī mira. Šī prometejiskā tragēdija aizvien vēl turpinās, un varbūt turpināsies līdz dienai, kad kāda neredzama roka nolaidīs aizkaru pār šīs pasaules skatuvi.

Stendāls, sava laikmeta neievērotākais dzejnieks, franču izcilākais romānists, ironiski saka: „Le grand principe du ciëkle: être comme un autre.” — Laikmeta lielais princips: esi kā citi; tas nozīmē: atkārtoti tās pašas muļķības, kā pārējie to dara, tad tu sasniegsi zemes virsū laimi, mieru un piedevām — lāga vīra vārdu. Bet lai šis ikdienas

prasījums būtu cik katēgorisks būdams, tomēr labāk vientulībā ar savu Es apziņu, nekā bez tās ar visiem kopā. Kas gan cilvēce būtu bez saviem Don Kichotiem, bez saviem sapņiem un savām domām? Kas būtu tautas bez dzejniekiem, bez Don Kichota mūžīgās sirds mantiniekiem? Kas būtu cilvēce bez viņu gaismas, bez viņu sirds izšķērdības un dāsnuma? Viņi nesatricināmi iet savu ceļu un cīnās nevienādā cīņā — par spīti vēja dzirnavām, aunu bariem un visiem pasaules tirgotājiem. Garā patiesie ir neuzvārami.

XI

GARS UN ANTIGARS

Don Kichota ētiskais spēks ir ļoti liels. No iekšienes raugoties viņš var noderēt katram dižcilvēkam par paraugu. Don Kichots savā būtībā un savu uzdevumu priekšā ir nopietns, viņš savas sirdsapziņas priekšā ir īsts, kalpojot citiem viņš grib ziedot un upurēt savu dzīvi, par to neprasīdams nekādu atlīdzību. Turpretī Don Kichota vide, mācītājs, bārdzinis, Doroteja, ir mūsu ikdiens, tā mīl farsu un parasti ar viltu un meliem veic to, ko nevar un nespēj

veikt ar patiesību un atklātu sirdi. Šie dzīves sīkie gudrinieki tad arī mēģina savalgot Don Kichotu ar uzslavām, jo pēc viņu domām, cilvēku nekas tā nevar apreibināt kā glaimīgi vārdi. Don Kichots savus glaimotājus strupi apsauc: „Pietiks mani lielīt, jo es esmu visu glaimu ienaidnieks, un ja pat pielaidīsim, ka jūsu vārdi nav glaimi, tad tomēr tie aizvaino manu sirdi.” (I,XXIX)

Don Kichots paliek uzticīgs savai sirds dāmai, pat augsti dzimušo princesi, Mikomikonijas karalieni, viņš noraida. Diža cilvēka pirmā pazīme ir uzticība. Šī Don Kichota rīcība sanikno Sančo, jo viņš sapņo, tiklīdz viņa kungs kļūs par imperātoru, viņš varēs skaidrā naudā pārdot savus vasaļus, lai savas dzīves dienas aizvadītu bezrūpībā.

„Dieva vārds, es zvēru, seņor Don Kichot, ka jūs neesat pie pilna prāta: kā jūs varat šaubīties, kad ir runa par precēšanos ar tik augstdzimušu prince-

si? Vai jūs tiešām iedomājaties, ka liktenis jums uz katra soļa sūtīs tādas izdevības, kā šī te? Jeb, jūs domājat, ka seņora Dulsineja daiļāka? Protams, ka nē — ne uz pusi viņa nav tik daiļa; es varu apzvērēt, ka viņa nav vērts princeses kurpes pazoles!”

Don Kichots, stingri soda savas kundzenes zaimotāju.

„... Neiedrīkstieties ar savu mēli aizkart nesalīdzināmo Dulsineju. Vai tu zini, tu muļķis, negēlis, lempis, ka viņa vienīgā iedveš spēku manai rokai... vai tā nav Dulsineja, kas manu roku ir izvēlējusies par savu varoņdarbu ieroci? Viņa cīnās manī un manī arī uzvar, es dzīvoju un elpoju caur viņu, viņa ir mana dzīve un esme.” (I, XXX).

Šai Don Kichota un Sančo konfliktā izpaužas visu laikmetu cilvēku tragēdija: gara sadursme ar praktisko aprēķinu. Don Kichots vislielākās izdevības priekšā paliek tas, kas viņš ir, bet

Sančo tās priekšā lokās un savas mantkārības mudināts gatavs noliegt to, kas viņu pacēlis no niecības. Sančo, sava personīga labuma dēļ, ir gatavs satriekt visus altārus, kas Don Kichotam svēti, kur tas smēlas sev spēkus un dzīvību.

Tāds zema aprēķina cilvēks var visam pāri kāpt, visu samīt, visu satriekt un iznīcināt, ja tikai viņam tas ir izdevīgi. Gara cilvēkam, Don Kichotam, nav svarīga izdevība, bet gan misija, ko pildīdams apliecina savu dzīvi. Vienīgi gars atbrīvo no matērijas, vienīgi garam ir svētums, par ko tas cīnās, par ko tas mirst un kuŗa dēļ tas dzīvo.

Sančo nesaprot, ko nozīmē gars, nezina, ka tas ir gars, kas Don Kichota rokām piešķir spēku, sirdij — drosmi, domām — gaismu. Don Kichots jūtas brīvs, lai darītu ko darīdams, bet Sančo ir bailīgs vergs: ārējie apstākļi noteic viņa dzīvi. Ja rīkojamies līdzīgi Sančo

Pansam — pieņemam dzīvi, cik tā izdevīga, cik daudz tā apmierina mūsu miesas dzīvas, tad zvērs mūsos svin uzvaru, tad mūsu prāts tam kļūst par bīstamu ieroci, par briesmīgu pasaules aplaupītāju un izpostītāju.

Jo garīgāks kāds būs, jo neatkarīgāks viņš būs no ārējiem apstākļiem, lai tie būtu cik nepārvarami būdami. Gars mums pareizāk ierāda vietu zemes virsū, mēs apzinīgāk dzīvojam un dziļāk izjūtam visu lietu likteni. Caur garu mēs iegūstam savus iekšējos likumus

Ja gara nozīme šodien pārprasta vai gars uzskatīts par dzīves ienaidnieku, tad tas liecina, ka cilvēks savā domāšanā nomaldījies animālismā. Kas sacēlas pret garu, tas sacēlas pret cilvēku, pret tām vērtībām, kas cilvēku atšķir no dzīvnieka.

„Viņa cīnās manī un manī uzvar, es dzīvoju un elpoju caur viņu, viņa ir mana dzīve un esme.” Kas gara īstenī-

bu sevī nepārdzīvo tā, kā Don Kichots
savā sirdī pārdzīvo Dulsineju, tam ze-
mes dzīvē neredzēt to gaismu, kas mūsu
miesīgajām acīm slēpta dziļā tumsā.

XII

ATBRĪVOTAIS DON KICHOTS

Don Kichots bija nomiris reālai dzīvei un atdzimis iekšējai ticības dzīvei. Viņš gribēja atdot cilvēkam to cieņu, kas bija laupīta. Don Kichota ārprāts ir cīņa par iekšējo cilvēku, kas dzīvi nesadulķo ar meliem, bet padziļina ar ticību. Viņa lielums ir viņa ticībā, viņa personībā; ja šīs savas spējas būtu papildījis īstenības robežās, tad viņš būtu viens no pasaules lielākajiem cilvēkiem. Servantess Don Kichotu upurēja, lai cilvēku pamudinātu padomāt par to,

kāds ir cilvēks šai pasaulē un kādam tam būtu jābūt. Don Kichota iekšējam lielumam jāklūst par īstenības lielumu. Iekšēji sevi pārveidojot, mēs varam droši izraudzīties Don Kichotu par paraugu, bet to darot, vienmēr atcerēsimies, ka Don Kichota lielums iegūs tikai tad nozīmi, ja mēs arī īstenībā esam lieli. Sapņos būt lielam — nav nekāda varonība, patiesi varonīgi mēs kļūstam, kad mūsu iekšējais lielums top par īstenību.

Don Kichotu par mūsu iekšējās dzīves simbolu varam izvēlēties tikai tad, ja mēs viņa ārprātu caur īstenību varam pārvērst par dzīves augstāko saprātu, par laba un ļauna mērauklu un gudrības akmeni, ar ko mēs iešķīlam uguni gan savā, gan citu sirdīs. Mums iekšēji jātop lieliem, lai Don Kichotu atbrīvotu no ārprāta, mums jānokāpj katru dienu dziļāki cilvēku likteņos, mums jāskatās seju sejā ar īstenību,

mums nav jāieslēdzas sapņu torņos, bet jāatver sirdis un jāsilda tie, kas salst, jāiededz gaisma tur, kur tā apdzisusi, vai nav vēl iedegta; mums jāieskatās tai pasaulē, kur kailā dzīvība no dienas uz dienu tiek vilkta kā krusts. Donkichotiskais cilvēks, Don Kichota atbrīvotājs nedrīkst ne mirkli aizmirst, ka cilvēks, lai tas būtu kas būdams, vienmēr uzskatāms par sev līdzīgu; Don Kichota atbrīvotājs neko nenoliegs, neko nepazemos; viņš vienmēr saprot un tic: cilvēks caur garu var pārtapt par to, kas viņš grib būt, iegūt to, kā viņam trūkst un atsacīties no tā, kā viņam par daudz.

Don Kichota atbrīvotājs mīl cilvēku ne tādēļ, ka cilvēks ir mīlas cienīgs, bet tādēļ, ka mīla cilvēku padara cienīgāku un bagātāku; tādēļ, ka tā cilvēkā kāpina labā apziņu un padziļina saprašanu; tādēļ, ka mīlā atklājas visi noslēpumi un paplašinās atziņas robe-

žas. Donkichotiskais cilvēks neaiziet no dzīves, jo viņš nekad neaizmirst, ka caur augstāko apziņu viņš dzīvo visur un visās lietās, ka viņš ir daļa no bezgalīgā, ka caur viņu atklājas un piepildās augstākā griba.

Atbrīvotais Don Kichots ir mūsu glābiņš; visgrūtākajā brīdī mēs tur atrodam paši sevi un ieraugam to ceļu, kas lemts vienīgi mums; Don Kichots nemāca, bet palīdz dzīvot. Gadusimteņi ir aizdrāzušies pār viņa galvu, bet viņš vienmēr ir tāds, kāds viņš bijis pirmā radīšanas dienā; katra patiesa dzīļa sirds to iemīl, un kas to iemīl, atdzimst tai dzīvei, ko tikai mēs varam dzīvot un piepildīt, bez mums tā paliktu tukša un nepiepildīta. Don Kichots atbrīvo no visa liekā un sagatavo ceļu uz to vietu, kas katram cilvēkam no augšas ir uzticēta un ko nevar atņemt ne ar nāvi, ne ar aizmirstānu, ne ar noliegšanu, mēs to piepildām līdz tam brīdim,

kamēr dzīvojam, un pēc mums neviens vairs nevarēs tā piepildīt.

Atbrīvotais Don Kichots sagatavo ceļu uz pilnīgāku pasauli, jo nesatricināmi viņš tic tai misijai, „kurās dēļ Dievs mani ir sūtījis šai pasaulē” (I, XLIX). Don Kichota ticība mūsos rada pašāvību pašu spēkiem, stiprina mūsos mūsu vienreizības apziņu un mudina dzīvot saskaņā ar augstākajiem dievības likumiem. Un jo vairāk mēs apzināmies, ka īstenība atkarājas no mums, jo dziļāka un pilnīgāka tā kļūs.

Mūsdienu cilvēkam Don Kichota ārprāts ir un paliek tikai ārprāts. Nepārņemot iekšīgi, nepārtapsim ārīgi: mūsu ideāli bez īstenības pamata aizvien būs un paliks Don Kichota ārprāts. Un šis ārprāts runā par to, ka cilvēks ir nomaldījies no sava sirds ceļa, ka tas nejut atbildību par saviem vārdiem un darbiem. Don Kichota ārprāts sacelās pret sauso teorētizēšanu un cīnās par

cilvēku pilnību zemes virsū, par reālo cilvēku no „miesas un kaula.” Un ja pasaulē viņa ārprāts paliks tikai ārprāts, tad pasaule kādu dienu apsēdīsies pie sasistās siles, kā vīzdegunīgā nabaga zvejnieka sieva Puškina pasakā.

Mūsdienās cilvēka vērtība pazaudējusi katru nozīmi, cilvēks kļuvis par intelektuālisma upuri.

Jā cilvēks piešķir priekšroku intelektuālizētajam vārdam un nevis dzīvajam, kas spontāni izlaužas no mūsu būtības dzīlēm kā dzīva gara strūkļa, tad tas norāda, cik slikti sevi pazīst mūsdienu cilvēks. Viens dedzīgs, apgārots vārds mums palīdz vairāk, nekā auksta intelekta sarakstīti sējumi. Dzīve runā savu valodu un intelekts savu. Intelektuāli konstruētas dažādas pasaules glābšanas sistēmas programmas, dažādas ligas, bet tā kā tās balstās vienīgi uz intelektu un nevis uz cilvēku iekšējo pieredzi, tad visi līdzīgi pasā-

kumi dzīvē izrādījušies smieklīga marionešu teātra izrāde.

Don Kichots necieš intelektuālistus; lai tie būtu pozitīvistu vai nihilistu, tie vienmēr būs augonis cilvēces dzīvē. Mūsdienu intelektuālisti savu tukšumu aizklāj ar smagu sarežģītu izteiksmes veidu, par skaidrām un gluži vienkāršām lietām viņi saraksta garlaicīgus un neskaidrus komentārus, viņi iztērē milzīgas gara enerģijas, nabadzībā un postā ieogrūzdami tautas, viņi sēž un strīdās konferencēs, viņi māca no katedrām, runā no tribīnēm, bet īstenībā nekas netiek padarīts, nekas netiek izlabots. Pasaules chaoss vairojas, cilvēks kļūst nelaimīgs. „Kaut ar salmiem un sienu, ja tikai vēders ir pilns,” zoboja Don Kichots (II, III). Intellekts dzīvē ir tas pats, kas āksts komēdijā, „aiz viņa mēdz nostāties tie, kas nevēlas, lai tos uzskatītu par muļķiem.” Ar intelektuālisma zobiem pasauli var sa-

indēt, bet nevar to glābt, vecās pasaules vietā nevar uzcelt jaunu; intelektuālistu konstruēta pasaule ir Trojas zirgs, kuŗa vēderā slēpjas viltus un posts. Servantesa vitālais spēks sacēlas pret Trojas zirga cēlējiem un aizstāv cilvēka individuālo brīvību, garu cienīdams augstāk par intelektu, radošo spontānitāti par intelektuālo konstruktīvismu.

Tas, kas spontāni atklājies cilvēka garā, ir mūžīgs, un zemes virsū nekad vairs neatkārtojas. Visa grieķu kultūra ir radusies uz garīgas atklāsmes pamata, un pareizi to ir sapratis Špenglers, teikdams, ka katrs grieķis izpauž kādu Don Kichota īpašību (Der Untergang des Abendlandes 1, Einteilung 12.). Un tas tādēļ, ka grieķi vienmēr cīnījās par garu, bet romieši par — varu. Romiešu ārējā vara seno Grieķiju iznīcināja, viņas gudros pārvērtā par vergiem, bet grieķu gars palika neuzva-

rēts, tas vēl šodien katra dziļā cilvēka sirdī dzīvs un tik ilgi dzīvos, kamēr zemes virsū vēl Don Kichots stāvēs sardzē par saviem sapņiem un saviem sirds ideāliem.

*

Don Kichota smieklīgums no nodaļas nodaļā tiek kāpināts; arvienu skaidrāk tiek parādīts viņa varonības veltīgums. Smieklī pamazām pārvēršas skumjās un skumjas nemierā. Mēs neskaidri un nenoteikti jūtam, ka jāceļas un kaut kas jādara. Katrs garīgs darbs bez īstenības pamata ir donkichotisks, un par to zemes prāts allaž smejas. Garam jādzīvo dziļā īstenībā, lai uzvarētu zemes prātu. Ja cilvēks spēs dzīvot garīgi dziļi un šo garīgo dziļumu vērsīs kādā īstenībā, viņš sevī izraisīs spēku, kas atbrīvos Don Kichotu.

XIII

SAGŪSTĪTAIS DON KICHOTS

Kādā naktī iebraucāmās vietas saimnieka meita un viņas kalpone, rupjas zobgalības pamudinātas, pakar Don Kichotu aiz rokas pie sienas. Viņš šai drūmajā pamestības naktī pirmo reizi nolād savu likteni, kas viņam laupīja iespēju kalpot pasaulei, un viņa sirds smeldz par „to zaudējumu, kas pasaulei būs jāpārcieš tai laikā, kamēr viņš te atrodas apburts” (I, XLIII). Šai drūmajā naktī viņš domāja par Dulsiņu. Viņš sauca savu labo ieroču nesēju Sančo Pansu, kas šai laikā izstie-

pies uz sava ēzeļa piederumiem gulēja dziļā miegā... Viņš palīgā piesauca burvjus... Viņam likās, ka viņš apburts un viņa mokām nebūs gala. Tā ir lielākā izsmiekla nakts, ko Don Kichotam vajadzēja piedzīvot. Nodeva viņu tās cilvēku būtnes, kuŗas viņš bija aizstāvējis un kuŗu dēļ bija gatavs savu sirdi, drosmi un dzīvību ziedot. Tā bija pēdējā nakts pirms Don Kichota sagūstīšanas un ieslodzīšanas krātiņā. Ja Don Kichots būtu sapratis, ka tā nebija burvju vara, kas viņu pakāra pie sienas, bet gan tās pašas pasaules zemā vara, tās pasaules, kuŗu viņš gribēja atbrīvot no posta, tad viņš bez iekšēja ticības spēka nebūtu izturējis šo briesmīgo pazemojumu, viņš būtu nolādējis pasauli, kaunā par to, būtu iznīcinājis sevi. Šai naktī Don Kichots tiek apsmiets un vientulībā pamests šaubu mokām. Servantess zobgalīgi apraksta šo Don Kichota ciešanu nakti, jo viņš

taču bija nolēmis Don Kichotu upurēt, lai pasauli atbrīvotu no muļķību un neziņas rēga, lai cilvēku sirdīs iešķiltu sapratēja gaismu, lai domas atraisītu no matērijas smaguma un pievērstu gara spēkam, kas pazemots un apsmiets vārgst ārprātīgos sapņos. Varbūt Servantess pēdējās nodaļas rakstīja raudādams, jo arī viņš tāpat kā Don Kichots, tika vajāts un nesaprasts.

„Kamēr Don Kichots neko ļaunu nenojauzdams mierīgi un droši gulēja, viņa uzbrucēji klusi tam piezagās, spēji to satvēra, un sasēja viņa rokas un kājas tik stipri, ka nabaga bruņinieks, pēkšņi atmodies, nevarēja pakustēties, viņam cits nekas neatlika, kā nesaprašānā brīnīties, redzot tik neparastas sejas” (I, XLVI). Farizeji Kristu ar viltu nodeva krusta nāvei, tāpat tas notika ar Don Kichotu „viss piepildījās tā, kā to bija domājis mācītājs, izdomādams šo viltību.” — Kāds cits ka-

noniķis, redzēdams sasiēto un krātiņā ievietoto Don Kichotu, kuŗu apsargāja strēlnieki ar ieročiem, nodomāja, ka „gūsteknis ir kāds bīstams laupītājs vai arī kāds cits noziedznieks, ko Santa Ermandada taisās sodīt.” (I, XLVII).

To, ko pielūdza, to nokāva, un ko nokāva, to no jauna pielūdza. Kas tā par mistēriju, par kuŗu cilvēks nekad nav skaidrībā? Akls ir cilvēks; jūdi savu glābēju noturēja par savu ienaidnieku un pakāra krustā; paša tauta viņu noliedza, bet pasaule atzina.

Šo noslēpumu mūsu gara acīm atklāj Sančo, kad viņš cenšas pierādīt, ka Don Kichots esot gluži tāds pats cilvēks, kā visi citi un ka viņš neesot apburts, kā viņš pats iedomājoties. Bruņinieka sulainis, pēc ilgākas izrunāšanās, prasa: „Vai jūs negribat izdarīt to, ko nedarījis neviens nevar dzīvot?” Un šis jautājums sagrauj visas Don Kichota burvības, šis jautājums Don Kichotu

pielīdzina visiem mirstīgajiem, kam ir visas dabiskas vajadzības. Tiešām, ja mūsu gaŗs varētu atbrīvoties no miesas un tās ikdieniškām prasībām, no tā, kas to padara smieklīgu, tad arī Sančo Pansas acīs Don Kichots iegūtu pārcilvēka izskatu. Bet Sančo acīs viņš bija un palika tikai miesas cilvēks, tāds pats kā Sančo pats, un tādēļ viņš arī Don Kichotam vairāk neticēja kā pats sev. Tā ir gara sadursme ar matēriju. Sančo Pansas acīs Don Kichots nebija varonis. Un līdz šai baltai dienai gara cilvēkus pasaule redz ar Sančo Pansas acīm. Un šī sulaiņa psiholoģija sacēlas pret visu, kas vairāk nekā miesa, šī sulaiņa psiholoģija izģērbj katru varoni un cenšas visiem spēkiem pierādīt, ka viņš ir tāds pats cilvēks, kā visi pārējie. Ak, qī sulaiņu psiholoģija, attiecībā pret garu tā ir „maita un at-tīstības gaitā — augonis!” Šīs sančopansiskās miesīgās acis ir taisni tās,

kas aizkavē gara gaitas attīstību, kas to saista un ieliek šaurā zemes kaislību krātiņā.

Jāatbrīvo sasaistītais un sagūstītais Don Kichots no miesas varmācības, jāpiešķir viņam augstākas tiesības nekā mūsu miesai, jāaizklāj ar viņa vairogu miesas netīrās acis un ar viņa šķēpu jāatdara gaišās gara acis, jāizcīna garam viņa vieta zemes virsū. Ja gars mūsu miesā vēl nav kungs, tad tas tādēļ, ka pasaule ar sulaiņa nekautrību cenšas garu aizēnot ar miesas vājībām, garu iesprostot muļķību krātiņā, garu sasiet ar mēlnesības netīrajiem valgiem, tādējādi gara piepildīšanos cilvēkā padarot smieklīgu un ārprātīgu.

Kur ir ļaudis, kur ir tautas, kas būtu sekojušas gara aicinājumam? Vispirms tie gara nesēju nogalina, atbrīvo to no miesas, lai tas vairs neatgādinātu viņus pašus un tad pielūdz to, ko paši nogalinājuši, vajājuši un izsmējuši.

XIV

SANČO TĀDS, KĀDS VIŅŠ IR

Sančo Pansa paliek uzticīgs pats sev, viņš neskaistina sevi, bet vientiesīgi un tieši dzīvo savu dzīvi. Viņš ir mums visiem tuvs un labi saprotams. Kas kaunās sevī ieskatīt Sančo īpašības, tas aizliedz sevī arī Don Kichotu, jo abi viņi mūsos cīnās un veido mūsu dzīvi.

Sančo savā ziņā ir mietpilsonības pātaga, savās parunās un savos darbos viņš atklāj to, par ko viņa gara radiņki kaunās runāt un to uztver kā sliktu toni. Tiešām, nevienam mietpilsonim nebūs visai patīkami ielūkoties Sančo Pansas ideālu spogulī, bet ja

kāds to spēj, tad, nav šaubu, ka viņš sevi jau pārspējis. Sevi aplūkot no Sančo Pansas viedokļa nozīmē sevi atkailināt patiesības priekšā, sevi aplūkot īstenības gaismā.

Sančo ir lielāks nekā viņš pats to apzinās, jo viņš vienmēr vēl var būt cilvēks, kas var sev uzcelt visskaistāko pili visdrošākā salā: šī sala ir viņš pats un šī pils — viņa sirds gudrība.

Sančo Don Kichota tuvumā katru dienu kļūst prātīgāks un smalkāks. Viņš apzinās, ka Don Kichota gudrība arī viņu labvēlīgi ietekmē. Viņš zina, ka cilvēks, ko skar gudrība, pārvēršas par augstāku un smalkāku būtni, tāpat kā neauglīgu zemi labs zemkopis var padarīt par auglīgu un derīgu lauku.

Tā Sančo pamazām sāk pārveidoties, viņš iegūst spriešanas spēju, bet nespēj sevi vēl pilnveidot, jo netic pilnīgi Don Kichotam, un ja viņa sirds to būtu spējusi, viņš būtu kļuvis ne tikai par salas

gubernātoru, bet par neaprobežotu pasaules valdnieku. Sančo atzīst, ka Don Kichota tīrā sirds to saista, un viņš no sava kunga nekādi nevar šķirties. Un spēja iemīlēt tīru sirdi nozīmē, ka mēs esam tīras sirds cienīgi. Sančo spēj raudāt un viņš vaļsirdīgi atzīstas, ka mēneša maksu prasījis par saviem pakalpojumiem no Don Kichota ne savai sirdij paklausot, bet gan savai sievai, „ja nu viņa kaut ko ieņem galvā, tad tik ilgi kaļ, it kā veseris pa mucas stīpām, lai katrā ziņā panāktu to, ko grib.” (II, VII).

Sančo lielākā nelaime ir, ka viņš nenekurojies tikai ārējā dzīvē. Viņš ir ārējo apstākļu vergs un viņam liekas, ka tas, kas nepaklausa ārējiem apstākļiem, ir muļķis. Viņš grib samierināties ar visu un viņam smieklīgi liekas visi tie, kas „jūras dibenā meklē bumbierus” vai „kaķim piekto kāju.” Un šī pielāgošanās ārējiem apstākļiem ir tais-

ni tas iemesls, kas Sančo laupa iespēju saskatīt garīgo vērtību nozīmi, jo, kā to jau esmu teicis, garīgās vērtības balstās ticībā, bet pēc Sančo domām pasaules „labākais cements un pamats ir nauda.” (II, XX). Un tā, pamazām, bez ticības, iekšējās dzīves cementa un pamata, Sančo izveido savu materiālistisko pasaules uzskatu: „cik tev kabatā, tik tu esi vērts, un tik tu esi vērts, cik tev kabatā.” Vai arī: „mūsdienās, mans seņor Don Kichot, izdevīgāk uz pleciem nēsāt tukšu galvu, nekā staigāt ar tukšu kabatu.” (II, XX). Un vai to pašu nesaka arī mūsdienu materiālisti? Cilvēku, kas savai dzīvei meklē jēgu ārējā labklājībā, Don Kichots nosauc par ēzeli, nelieti un glēvuli. To dzirdot, Sančo sajūt sirds pārmetumus un asarām acīs atzīstas, ka viņš tiešām ir ēzelis, kuņģam trūkst tikai āstes. Ja Sančo ieskata savu ēzeļa dabu, tad tas

jau liecina, ka viņš ir kaut kas vairāk, nekā ēzelis, nekā neapzinīgs dzīvnieks. Sančo, lai būtu cik zems būdams, Servantesa acīs vienmēr vēl ir cilvēks, kas, labprātīgi sevi izpeļot, varētu atburt Dulsineju un atbrīvot Don Kichotu no viņa ārprāta. Bet Sančo šo labprātīgo upuri neuzņemas, viņš rīkojas tā, lai visas rīcības nāktu viņam par labu, kaut tās arī kaitētu Dulsinejai un Don Kichotam. Sančo lielākā kļūda ir, ka viņš pārāk daudz norūpējas par savu personīgo labklājību. Viņam liekas, ka viss, kas ir pasaulē, ir tikai tādēļ, lai kalpotu viņa vēderam un kabatai un lai viņš sacītu ko sacīdams, viņš vienmēr pārlicināts, ka viņam ir taisnība. Un šī Sančo taisnība ir nomācīga un viņa roka ir smaga.

Donkichtizētais Sančo zina, ka sekot Don Kichotam nozīmē staigāt labus ceļus, bet šī atziņa nenonāk līdz viņa sirdij un nenostiprinās ticībā. Viņš ne-

saprot Don Kichota intimo pasauli, un ja viņš to būtu sapratis, tad viņš būtu atbūris Don Kichotu un viņa sapņu karalieni — Dulsineju; tad viņam nebūtu jāmelo, lai piemērotos Don Kichota ārprātam, par kuŗu viņš, neprašā, beidzot bija pārliecinājies.

Sančo Pansu moka šaubas, viņš nevar ticēt tam, kam tic Don Kichots, viņš nespēj aizbēgt no ārējās īstenības. Savās šaubās viņš nezina, kur sākas meli un kur beidzas patiesība. Nabaga Sančo, tu ar meliem gribēji atvairīt īstenību, kas vienmēr draudēja sagraut tavus sapņus!

Don Kichots sevi pārvaldīja ar ticību, bet Sančo, ar ticību sevi nepārvaldīdams, gribēja ar viltu pārvaldīt pasauli un meloja tur, kur tas viņam bija izdevīgi.

Bet Sančo nav tik zems, lai savus melus neieskatītu; izšķirējā brīdī viņš atzīstas, ka runājis nepatiesību. Viņa

meli nav ļaunprātīgi un viņš melo aiz bailēm, jo bez meliem viņš nevar noturēties Don Kichota neredzāmā un savā īstenībā redzāmā pasaulē. Viņu, par spīti šaubām, tik ļoti saista Don Kichots, ka viņš ar zināmu lepnumu atbild hercogienei: „Ir iespējams, ka ieroču nesējs Sančo ātrāk iekļūs debesīs, nekā gubernātors Sančo.” (II, XXXIII) Viņa iekšējās iespējas daudz lielākas, nekā viņš pats tās apzinās. Viņa iztēles spēja ir intensīva, viņš tanī sacenšas ar pašu Don Kichotu. Cik spilgti viņš notēlo hercogienei savu ceļojumu pa izplātījumu un atzīst zemesniecīgumu, jo no debess viedokļa, cilvēka zemes lietas ir tik nenozīmīgas, ka labāk nodarboties ar to, kas atgādina debesi un nevis skudras dzīvīti zemes virsū.

Sančo, gubernātoru vietu pieņemdam, ko viņam piedāvā hercogs, farsa sarīkotājs, saka, ka viņš to dara ne mantkārīgos nolūkos, ne aiz vēlēšanās

palēkties kādu pakāpienu augstāk, ne arī aiz gribas iekļūt smalkos ļaudīs, bet vienkārši tādēļ, ka ziņkārība viņu pamudinot izmēģināt kā „garšos gubernātora amats”. (II, XLII). Sančo dedzīgi aizstāv savu personīgo brīvību, un te viņam dota iespēja atdzimt, jo cīņā par personīgo brīvību var ataut sapratēja gaisma par brīvību vispār. Kad Sančo sajūt, ka pildīdams gubernātora amatu, viņš nevarēs būt brīvs cilvēks, viņš šo vietu atstāj labprātīgi: „atļaujiet man doties meklēt pazudušo dzīvi, lai es varētu atdzimt no manas tagadējās nāves.”

Ja šīs atziņas būtu kļuvušas par īstenību viņa sirdī, viņš tiešām būtu atbrīvojies no sava pārmērīgā miesas smaguma, viņa gara acīs būtu iemirdzējušies ticības gaisma un viņš būtu bijis spējīgs ieraudzīt Don Kichota vientuļo, neredzamo pasauli.

*

Bez ticības, garīgās vērtības zaudē savu nozīmi, un cilvēks bez garīgām vērtībām jāuzskata par vienu no nožēlojamākām būtnēm zemes virsū. Ticība cilvēkam iedveš spēku izturēt visgrūtāko dzīves nastu un parāda ceļu uz augstāku mērķi.

Mūsu cilvēcīgā ticība ne vienmēr var pārstatīt kalnus, bet tā stiprina dzīvi, atbrīvo mūs no niecīguma smagās apziņas, sirdī izraisa mūžības ilgas.

Sančo aklā, mantkārīgā, gara neapgaismotā daba sacelās pret visu, kas nav rokām taustāms, īstenībā iegūstāms un ikdienā izmantojams. Bet tas, kas par mums augstāks, nav iegūstāms, bet vienīgi apbrīnojams un pielūdzams. Visu laikmetu Sančo to uzskata par ārprātu. Viņi nezina, ka augstākās vērtības apbrīnot un pielūgt nozīmē dvēseli atbrīvot no niecības un pilnveidot dzīvi.

XV

DONKICHOTISKAIS CILVĒKS

Kas ir Don Kichota ticības apliecība? Labestību un taisnību, mīlestību un mieru viņš grib dāvēt pasaulei, cīnīties pret pasaules ļaunumiem — meliem un šaubām, mantkārību, vārdu sakot — pret netikumiem, kas cilvēka dzīvi padara dzīvošanas nevērtu. Pasaules neticība, cietsirdība un ļaunums Don Kichota ticību iedragā, viņš sāk šaubīties. Un ar šaubām viņā mostas viņa dzīves veltīguma apziņa, viņā sāk lodāt nāves smagās domas. „Ēd, draugs, Sančo, uzturi savu dzīvību, kas tev dārgāka nekā manējā, ļauj man mirt

no manu domu smaguma un no ļaunā likteņa sitieniem.” (II, LIX). Šančo priecājas, Šančo ēd, Šančo guļ. Don Kichots jūt, ka viņu neviens nesaprot, viņš skumst un grib aiziet no dzīves. Pasaule, nekad nav varējusi saprast, ka donkichotisku cilvēku vairāk moka domas, nekā bads. Un iekāms Šančo nebūs pārvērties, tikmēr Don Kichots vientulībā mocīsies un skums par savu apburto Dulsineju, par savu nepiepildāmo sapni.

*

Donkichotisms ir cilvēka iekšējās patiesības cīņa ar ārējās pasaules nepilnībām. Patiesības nevar izgudrot, bet vienīgi atklāt. Donkichotiskā patiesība ir vienmēr eksistējusi, Servantess to mums tikai atklājis un vārdā nosaucis. Vārti uz patiesību ir atvērti, bet mēs

neprotam pa tiem ieiet un dzīvojam bez tās, aklu nejaušību dzīvi. Mēs redzam lietas un tās nepazīstam, mēs dzīvojam ar cilvēkiem un tos nesaprotam. Mēs pār galvu pārvelkam biezu aizspriedumu kapuci un dzīvojam gad-simtu atkārtotās mānticībās.

Donkichotiskā patiesība ir nesaudzīga, tā atkailina to, ko cilvēks slēpj un atklāti parāda to, no kā cilvēks kaunās, un runā par to, par ko cilvēks mēdz klusēt. Donkichotisms ir gaisma un ceļš mūsu dzīves zemo kaislību naktī. Tā ir cīņa par brīvo cilvēku, par cilvēku, kam sapņi jāpiepilda reālā dzīvē, par cilvēku, kas dziļā nomāktībā kļūst apkārt kā apburts suns, kas ilgojas kļūt par cilvēku vai nabaga bruņinieku, kuŗa ideāliem pasaulē nav vietas.

Cilvēka vērtība visos laikos ir apšaubīta; ne morāle, ne filozofija to nav pietiekami nostiprinājusi. Cilvēks nav brīvs, viņš atrodas verga stāvoklī, kaut

gan iekšējo verdzību mūsdienās neuzskata par verdzību. Lai izklaidētu aizspriedumu rēgus, jāatbrīvo cilvēks no iekšējās verdzības, no vīpsnotāju viszinošās gudrības un nihilistu divkosībām; cilvēkā jāatdzemdina ticības vitālā vērtība, jāiedarbina viņā tas dinamiskais spēks, kas mūsu dzīvi pilnveidotu saskaņā ar Don Kichota ilgām.

Servantess Don Kichota sapņos rāda augstāko cilvēku, kas aizmirsts un apsmiets, meklē savu vietu mūsu sirdīs. Un tagad, mēģināsim iepazīties ar šo augstāko cilvēku, mēģināsim viņu saprast un iemīlēt.

*

Cilvēka vērtības apliecinātājs ir viņa darbs. Kā augsts, tā zems sevi uzskata par cilvēku, bet starpība tikai tā, ka viens var atsaukties uz saviem dar-

biem, otrs tikai uz saviem vārdiem. Ja mēs kādu gribam saprast, tad vispirms uzmanīgi jāiepazīstas ar viņa darbu, jo katrs darbs prasa cilvēka sirdi un ja darbā neatradīsim darītāja sirdi, tad viņa darbs ir nenozīmīgs.

Dvēseles vērtība ir cilvēka augstākā bagātība. Cilvēks, kas tiecas uz augšu, kas nepagurst savā augšuptrauksmē, ir augstā cilvēka mantinieks, tāds cilvēks vienmēr kaut ko izveidos no sevis, viņš ir vienmēr kaut kas vairāk nekā sākumā bijis.

Mūsu dzīve iegūst tikai tad nozīmi, ja mēs dzīvojam; tāpat arī mūsu bagātība iegūst tikai tad nozīmi, ja mēs to tērējam. Don Kichots par lielāko bagātību uzskata cēlsirdību: donkichotiskam cilvēkam jābūt laipnam, garīgi attīstītam, lēnprātīgam, pakalpīgam un labam; viņš nicina augstprātīgos, lepnos un mēlnesīgos; bet par visām lietām donkichotiskajam cilvēkam jābūt

iežēlas spējīgam, ja tāds cilvēks „ar priedīgu sirdi nabagam iedos pāris maravedīsus, viņš ar šo devumu apliecinās lielāku sirds dāsnumu, nekā tas, kas darot iežēlas darbu, to izkļiedz visiem vējiem.” (II, VI).

*

Donkichotiskais cilvēks par pareizāko ceļu uzskata savu sirds ceļu, viņš to iet, kaut visa pasaule ir pret viņu. Veltīgi ir apturēt tos, kas seko sirds aicinājumam. Cilvēcīga dzīve, saistīta ar ārkārtīgām grūtībām, zaudē savu smagumu, kad to spārno augsti ideāli.

Donkichotiskā cēlsirdība ved kalnā, tādēļ tai sekot ir grūti; launuma ceļš ved uz leju, tādēļ tas ir ērts un viegls; pirmais ceļš ved uz dzīvību, otrs — uz nāvi. Lūk tādēļ Don Kichots izvēlas grūtāko ceļu, jo viņš vēlas ne tikai laicīgi, bet arī mūžīgi dzīvot.

Don Kichots pazīst šaubu mokas. Viņa ticība prasa īstenību, kurā varētu piepildīties viņa sapņi. Reiz viņš spēs atbrīvot Dulsineju, kurai no sapņa jāpārvēršas par īstenību: „Lai viņa dzīvotu, kur dzīvodama, dosimies turpu, Sančo, es vēlos viņu redzēt, vienalga vai pie loga, pie sienas, caur spraugu vai dārza restēm, tiklīdz viņas dailesniecīgs stars aizsniegs manas acis, tai pašā mirklī mans prāts apskaidrosies, gars kļūs stiprs, un neviens vairs ar mani nelīdzināsies ne prātā, ne drosmē.” (II, VIII).

Jā, kur ir Dulsineja? Vai mūsdienu sievietē dzird un saprot šos vārdus, un ja dzird un saprot, vai viņa zina, kas jādara, lai atbrīvotu Don Kichotu? Sievietes ideāli ne vienmēr atraisīti no zemes labumiem, ne vienmēr tā iziet pretī jaunām idejām, ne vienmēr tā paceļas pāri savai „labajai slavai”, ne vienmēr tā var iedrīkstēties lietas no-

saukt istā vārdā, bet īstenībā tā ir sieviete, kuras rokās atrodas atslēga, lai atvērtu pasaulei vārtus atbrīvotājam Don Kichotam. Tā bija sieviete, kas Pilātu brīdināja un lūdza, lai Kristu palaiž brīvībā; tās bija sievietes, kas pasludināja Kristus augšāmcelšanos. Tās bija sievietes, kas Romā, pirmāk nekā vīrieši, saprata Kristus mācību. Prefekta Agripina četras mīlākās atteicās vergot miesas elkam, un kad viņš draudēja tās dzīvas sadedzināt, viņas steidzās pie Pētera. To pašu darīja prefekta sieva Albina, viņa brīdināja Pēteri, kam draudēja nāve. Tā bija karaliene Izabella, kas saprata Kolumba donkichotiskos sapņus un atvēra vārtus to piepildījumiem; tās ir sievietes, kas tūkstoš gadījumos atteikušās no savas dzīves, lai ziedotos to cilvēku dzīvei, kas ar savu ģeniju kalpojuši visai cilvēcei. Sieviete nekalpo vienīgi valsts iedzīvotāju vairošanai, jo „lau-

žu daudzums", kā saka Servantess „vēl nav cienīgs ne slavas, ne cildinājumu.” (II, VI). Sieviete kalpo gara stiprināšanai un modināšanai, un tāda sieviete ir slavas, ir cildinājumu cienīga. Bet cik ir sieviešu, kas būtu gatavas atstāt visu, kas viņas saista pie zemes instinktu dzīves, lai kalpotu garam sv. Teresas pazemībā? Ja tādas sievietes, gara vestāletes, ir pasaulē, tad Don Kichots katrā mirklī un katrā cilvēkā atdzims, jo Don Kichots mira no skumjām un ilgām pēc Dulsinejas. Katra sieviete, kas nemitīgi tiecas pēc gara, var būt Don Kichota augšāmcēlēja un viņa ilgu piepildītāja; Don Kichots neprasa daudz, tikai „viņas dailes niecīgu staru.”

Don Kichotu moka jautājums: kur paliek tie, kas mirst?

Kādā šaubu brīdī Sančo prasa: „Kas ir vairāk, uzcelt augšām mirušo, vai nogalināt milzi?”

Don Kichots: „Atbildēt nav grūti — protams, uzcelt augšām mirušo.”

Sančo Don Kichotam ieteic kļūt par svēto, jo svētie īsā laikā iegūstot slavu un nemirstību, pēc kuŗas Don Kichots tiecoties. Don Kichots atbild, ka visi nevar būt mūki un svētie, katram debess ir lēmusi savu ceļu, katram jāiet tas ceļš, uz ko sirds skubina. Un viņa sirds ir debess ceļa rādītāja, bet Sančo prāts ir vieglāka ceļa meklētājs, viņš pat nemirstību grib iegūt ar prātu: viņš aprēķina, pa kādu ceļu ejot, tā visvieglāk sasniedzama. Tas ir Sančo, kas mūsdienu cilvēkam ieteic ceļu, pa kuŗu visvieglāk un ērtāk ir staigāt. Bet slava un nemirstība tikai tam atver savus vārtus, kas dzīvē izvēlas sirds pienākumu ceļu un nesatricināmi pa to iet līdz galam un iztur vislielākās grūtības. Katrā cilvēkā ir iedzimtas slavas un nemirstības ilgas, nav tāda cilvēka, kas pret tām būtu vienaldzīgs. Pēc Don

Kichota pārlicības tās ir visstiprākās cilvēka dziņas. Viss iespējamais tiek veikts slavas dēļ. Slavā mirstīgie saskata augstāko atmaksu iegūstot personīgo nemirstību, ko tie nopelna, veicot ievērojamus darbus. Bet Don Kichots neapmierinās vienīgi ar ļaudis iegūto slavu, jo viņš zina, ka tā beigšies kopā ar pasauli, „kuŗas gals ir paredzēts.” (II, VIII).

Kas grib iegūt mūžīgo slavu, tam iznīcinot ļaunos milžus sevī jāapslāpē lepnums, ar cēlsirdību jāapklusina skaudība, ar pašsavaldīšanos jāatvaira dusmas, mērenībā un pastāvīgā mošumā jācīnās pret rijību un miegainību, jāpaliek uzticīgam tiem sapņiem, kuŗus mēs izraudzījušies par savas dzīves jēgu; mums jāpaliek uzticīgiem tam cilvēkam, kuŗu mēs atzīstam par vistuvāko būtni: tādējādi mēs sevī iznīcinām saldkaisles un izvirtības dziņas; nemiers un bezbailība lai ir augstākais

tikums, ar to iznīcinām slinkumu un kūtrību.

Šis ceļš ir nemirstības ceļš. Šo ceļu ejot, var mierīgi jautāt: kur paliek tie, kas mirst?

Don Kichots iejāja naktī Tobosā: viņš meklēja Dulsinejas pili, tās Dulsinejas, ko bija iemīlējis, klausoties savā sirds stāstā, kuŗas daile un slava pārvaldīja viņa domas. Un kad šaubu un bailu nomāktais Sančo atzīstas, ka arī viņš nekad nav redzējis Dulsineju, Don Kichots spēji satrūkstas, viņa ticība vēlas, lai Sančo Dulsineju būtu redzējis. Arī Don Kichota ticība bez īstenības nevar iztikt, tā meklē tversmi, ja ne patiesībā, tad vismaz illūzijās. Mēs tikai tad varam dzīvot, ja mūsu ticību kāds apliecina. Don Kichots, īstenībā neatradis Dulsinejas pili, neredzējis savu sapņu princesi, rītam svīstot, atstāj Tobosu. Sančo viltīgais prāts Don Kichota ticību atkal pakļauj savai gribai,

viņš pieviļ ticības bruņinieku, nebijušo Dulsineju parādīdams neglītas zemnieces izskatā; un kad Don Kichots redz šo vienkāršo, rupjo zemnieci, viņš noskumst un ievelkas savā dvēselē. Neatradis meklēto Dulsineju, viņš saka, ka viņa ārprātīgajai dvēselei, kas mokās miesās, ir nogriezti visi ceļi. Ļaunās pasaules burvības viņam laupa iespēju redzēt to īstenību, ko viņš redz savā krāšņajā sapņu pasaulē. „Es atkārtuju, tūkstoškārt atkārtuju, ka esmu no visiem mirstīgiem visnelaimīgākais.” (II, X).

Racionālists Sančo, priecājas un smejas, ka viņam bija izdevies veikli piemulķot Don Kichotu, bet bēdīgā izskata bruņinieks savā nelaimē nevienu nevaino, viņš visu vainu uzņemas uz sevi. Jā, tiešām Don Kichots ir nelaimīgs, jo nav iespējams kļaidēt ļaužu maldus, atliek vienīgi varonīgi pieņemt savu likteni un gaidīt to dienu, kurā ļaudīm

apgaismosies prāts un tad tie būs spējīgi Don Kichotu saprast un nevis to krāpt. Par spīti tam, ka viņu piemeklē posts, nelaime, ka viņu nomāc skumjas un vientulība, viņa sirdī tomēr nezūd iežēla pret citiem. Tā sirds ir atvērta pasaulei, nekam viņš ļaunu nevēl, nekam viņš pāri nedara, viņš ir cilvēks, kas mūžīgi gaida viesus, mūžīgi ir gatavs tos vissirsnīgāk uzņemt, mājas durvis ir plaši atvērtas, bet neviens nenāk, visi pāiet garām it kā apburta teiksmu pilij. Šis vientuļais cilvēks, savu sirdi uzlicis uz plaukstas, staigā apkārt un piedāvā to, bet sīkajā ikdienas steigā neviens to neredz, neviens to nesaprot. Ak, ko gan šim lielajam neprātim darīt, šai aukstajā smējēju un zobgaļu pasaulē!

Nolaižoties Montesinosa aizā, Don Kichots redz vīziju, kurai viņš tic kā īstenībai. Mūsu iekšējā vīzija ir sapņi, kas caur ticības spēku iegūst īstenību.

Un Don Kichots, nolaidies kalnu aizā, zaudē katru sakaru ar ārējo pasauli, un skata tikai savu iekšējo pasauli. Viņš redz sievieti, kas rokās tur „vis-smalkāko dvieli un uz tā, kā to varēja saskatīt, bija nolikta sirds, mūmijas krāsā, tā bija izkaltusi un sagrambojusies.” (II, XXIII).

Brīnumainajā vizijā viņš redzēja pasaules sirdi; to sirdi, ko pasaulei no krūtīm bija izgriezuši ļaužu ļaunie darbi. Un lūk, tādēļ pasaule ir auksta un vienaldzīga un netaisna pret vientuļo, atvērto bruņinieku sirdi.

*

Don Kichots, būdams skaidrībā ar sevi, ne no kā nebaidās, un viņa drosmīgā nostāšanās mežonīgo lauvu priekšā, liecina par to neredzamo, iekšējo uzvaru, kas viņu dara lielu. Cilvēkam

visu var laupīt, bet nevar laupīt viņa drosmi, iekšējo spēku un to, kas cilvēks savā būtībā ir. Visi Don Kichota varoņdarbi, no ārienes raugoties, ir smieklīgi, un visa viņa varonība ir veltīga, bet varbūt tā ir lielākā cilvēka varonība, kad bez jebkādiem ārējiem nolūkiem, viņš apliecina savu drosmi un to, kas viņš ir. Don Kichots cīnās par garu un viņš pats labi zina, ko par viņu domā šī pasaule, kas viņa darbus uzlūko ar mierīgām acīm: „Nav šaubu... jūsu gaišība mani uzlūko par prātā jukušu un ārprātīgu cilvēku. Jā, par to es nebrīnos, jo viss, ko es daru, to it kā liecina.” (II, XVII). Un kas saprot, ka viņu uzskata par ārprātīgu, tas vairs nav ārprātīgs, bet mūžīgs karotājs par savu neredzamo gara pasauli, kurā apvienoti visi tie bruņinieki, kas cīnās par gara uzvaru zemes dzīvē.

*

Donkichotiskais cilvēks par visām lietām augstāk tur labu sirdi, jo kam nav labas sirds, tam nepalīdz nekādas zināšanas; laba sirds ir lielā cilvēka pirmā pazīme. Tāds cilvēks nenoliedz nekad to, kas par viņu augstāks, viņš nesaceļas pret Universa Apziņu — Dievu, jo no šīs Apziņas cilvēks nāk un tai atgriežas; visu laiku gudrie šo ceļu uzskatījuši par augstāko gudrības ceļu. Donkichotiskā ētika no cilvēka kā augstāko prasa arī sevis pazīšanu, jo neko grūtāku par to nevar iedomāties. „Pazinis sevi tu neuzpūtīsies kā varde, kas gribēja līdzināties vērsim.” (II, XLII). Cilvēks, kas pazīst sevi, nekad nepazemos citu, jo citu pazemojot, mēs visvairāk pazemojam paši sevi. Ķīnas vieгдаis Lao-tse, laikam ir pateicis dziļākos vārdus par sevis pazīšanu: „Kas citus pazīst — ir gudrs, kas sevi pazīst — ir apgaismots. Kas citus uzvar, tam ir spēks, kas sevi uzvar — ir varens.”

Un ja tādu cilvēku izsmej, nomētā ar akmeņiem, notiesā ar nāvi, tad viņš tomēr paliek uzvarētājs, jo sevi nav noliedzis Augstākās Apziņas priekšā.

Kad Don Kichots ieradās Barselonā, Don Antonio Moreno, saprātīgs racionālists, kas labprāt par visu „nevainīgi” pazobojās un visu pārvērta farsā, atbrīvoja no bruņām Don Kichotu, izveda uz mājas balkona, no kuŗa atklājās galvenā pilsētas iela un parādīja to tautai un bērniem, un tie uz Don Kichotu skatījās kā uz mērkaķi — „como a mona le miraban”. (II, LXII).

Don Kichots tika pazemots. Un to darīja ar cilvēku, kas savās krūtīs nesa dižāko, cēlāko un labāko sirdi.

*

Kas ir tas spēks, kas cilvēku aizvien vēl spiež palikt miesas verdzībā? Kādēļ gars, cilvēka atbrīvotājs, aizvien vēl tiek ar izsmieklu saņemts un ar brutālu varu nomākts? Kur slēpjas šī ļaunuma sakne, kas saindē cilvēku attieksmes, izposta katru labu un ideālu pasākumu?

Mateja evaņģēlijā ir rakstīts, ka farizeji un rakstu mācītāji Kristu nodeva aiz skaudības: „jo viņš zināja, ka tie viņu (Kristu) bija nodevuši aiz skaudības.” (27, 18). Un Don Kichots izmisuma brīdī izsaucas: „Ak, skaudība, bezgalīgā posta sakne un cēlsirdības tārps-grauzējs.” (II, VIII). Skaudība ir cilvēces briesmīgākais lāsts, skaudība ir atbaidošākā gara slimība, tā nodara cilvēkam daudz vairāk posta, nekā karš un mēris. Spinoza (III gr. XXIV teor.) saka, ka naidis ir skaudības līdzinieks un naida apsēsts cilvēks priecājas par cita nelaimi un otrādi, skumst

par cita laimi. Un III gr. LV teor. viņš aizrāda, ka neviens cilvēks neapskaudīs cita tikumu, ja tas neatgādina viņa tikumu.

Ja cilvēks cilvēku ienīst, spīdzina un cits citu nokauj, tad to dara skaudības aklināti. Skaudība ir viena no lielākām gara postītājām. Bet vai ir dzirdēts, ka kāds skaudības dēļ būtu sodīts? Skaudība ir slimība, kas izposta visu, ko cilvēks ir veicis un veic mīlestībā. Ja cilvēks visu dara fizisko epidemiju apkaņošanai, kādēļ tad viņš neko nedara visbīstamākās gara slimības apkaņošanā? No fiziskās slimības atkarājas tikai viena individa dzīvība, bet no gara slimības atkarājas veselas tautas, laikiem un mūsdienās pat visas mūsu planētas liktenis.

XVI

N Ā V E

Katra cilvēka dzīve ir kāds svēts klusuma mājoklis, kāda noslēpumaina sala, kas visiem jārespektē. Nāve ir mūsu dzīves dziļākā mistērija, tās priekšā visiem jānoliec galva, visām zemes interesēm jāatkāpjas, visam dzīvam jāapklust. Neatplīvurojams ir nāves noslēpums, mūžīgs ir tās klusums.

„Šai pasaulē nav nekas mūžīgs, visam reiz pienāk beigas, sevišķi cilvēka dzīvei”, tā sākas Don Kichota pēdējā nodaļa un tā beidzas katra cilvēka dzīve. Don Kichota skumjas nekas vairs nevarēja klaidēt, ne intelektuālista Kar-

rasko aukstie, melīgie vārdi, ne Sančo vientiesīgie un sirsnīgie pamudinājumi. Neviens to nevarēja glābt. Ārsts atzina, ka viņa galu paātrināja skumjas un ilgas. Jā, ilgas, kas palika nepiepildītas, un skumjas par dzīvē redzēto. Don Kichots no saviem sapņiem, sava ārprāta pirms nāves atmodās, bet šī atmošanās nāves stundā ir drūmāka nekā farss, ko viņa nopietnajiem sapņiem bija sarīkojusi pasaule. „Par vēlu!” sēri un asi izskan Don Kichota dzīves pēdējais akords. Jā, par vēlu celt jaunu pasauli, kad nāve pieklauvē, tā mums neprasa, vai mēs esam dzīvojuši pareizi vai nepareizi. Dzīves komēdija beidzas, aizkars nokrīt un nāves priekšā nav vairs aktiera, bet tikai vienkāršs nabaga cilvēks, kas dzīves lielajā komēdijā, tēlojot kādu lomu, bija aizmirsis dzīvot savu vienreizīgo un patieso dzīvi.

Servantesa acīs cilvēki ir komēdianti vai vienkāršas šacha figūriņas. Dzīve

ir šacha spēle, spēles laikā katrai figūriņai ir sava nozīme, bet kad spēle beidzas, tad visas figūriņas tiek sajauktas un bez izšķirības sabērtas vienā maisā, tāpat arī visi cilvēki, kad beidz savas dzīves spēli, zaudē savu nozīmi un visi vienādi tiek aprakti zemē. Šī vienkāršā atziņa skaudri un asi skar mūsu visdziļāko būtību. Jā, kas tad mēs esam nāves priekšā? Nav bijis neviena patiesi dziļa cilvēka, kas šim jautājumam būtu pagājis vienaldzīgi garām.

Senatnē cilvēka dvēseles augstākā problēma, nemirstības problēma bija ezoteriska mācība.

Mūsu apziņa pret immateriālo esmi ir nejutīga, rupja un ierobežota. Ar to izskaidrojama ļaužu vairuma vienaldzī-

ba pret pāresmes jautājumiem. Bet no individuālā viedokļa, katram cilvēkam savu apziņas likteni vajadzētu pārvērst par dzīves svarīgāko problēmu. Nav jāizraida no mūsu apziņas loka domas, kas iet pāri parastās saprašanas robežām, jo cilvēks, kas iedrīkstas vairāk domāt nekā to atļauj parastā loģika un prāts, iedrīkstas prasīt atbildi no tā, kas viņu un visas lietas radījis. Tādi cilvēki iegūst iekšēju redzību un nojaus to, ko parastās loģikas un parastā prāta cilvēki noraida kā neatrisināmus jautājumus, uzskatīdami par dzeju, kā hipotezes bez īstenības nozīmes, kā nevajadzīgu šīs dzīves sasmadzinājumu, kā šīs dzīves procesa kaitīgu traucējumu; bet Platons jau zināja, ka patiesības meklētājs nestrīdās, jo strīdinieks vienmēr cenšas, lai viņa apgalvojumi klausītājiem izliktos pareizi. „Es, proti, rūpēšos par to, ka tas, ko es saku, par patiesu izrādās ne tik daudz klausītā-

jiem, bet visvairāk man pašam... Rūpējaties par patiesību, un ja domājat, ka es Jums ko patiesu saku, tad man pievienojaties, bet pretējā gadījumā mani apkaņojiet cik spēdami, jo aizraujoties es varu maldināt sevi un jūs, un no šejienes aiziet līdzīgi bitei, atstādam dzeloni." (Faidons, XL).

Mēdz apgalvot, ka jāmirst tādēļ, lai savu vietu pasaulē atstātu pēcnācējiem. Ķermenī mainās, saturs paliek, nekas mūsos neiet zudumā, mēs esam savu neizskaitāmo senču mājoklis, caur mums viņi turpina tālāk dzīvot, tālāk attīstīties un darboties. Mūsu individuālā dzīve tādā gadījumā nav nekas vairāk, kā bioloģiskas tapšanas un zušanas rotaļa laikā un telpā; tāda atziņa mūs dziļi iedzeļ un neapmierina: šī bioloģiskā pārveidošanās neapstiprina mūsu individuālās dvēseles nemirstību, mēs neesam skaidrībā par savas personīgās apziņas likteni. Vai tiešām mēs

esam tikai bioloģiskas norises pārejoša, izzuduša parādība: vai mēs esam tik vien nozīmīgi, lai sevi apmainot pret jaunu locekli — sevi aizmestu iznīcībā kā kādu novalkātu, nolietātu apvalku? Mums katram ir sava nesamaināmā vien vienreizīgā dvēsele, ko nevar un nespēj mantot. Pēcnācējs mūsu individuālai būtībai var būt svešs un nepieņemams? Mums svarīgi, kas notiek pēc nāves ar mūsu dvēseli, ar mūsu apziņu, kas domā, uztver un saprot citādāk, nekā pēcnācēji, ar mūsu Es apziņu, kas nosaka pēcnācēju likteni. Mūsu Es ir pilns vitāla spēka, tas nevar samierināties vienīgi ar bioloģisku procesu, mūsu esmes gars nākdams no mūžības, dedzīgi ilgojas mūžības. Mūsu Es alkst izzināt sava gara likteni, kad to vairs neapzināsimies savā ķermenī, kad būsim no tā šķīrušies. Gara spēks, ko sevī apzināsimies kā mūsu esmes radikālo īstenību, mums liek sacelties pret

šo bioloģisko uzskatu, jo mūsu gars nekad un nekādā veidā vairs nevarēs izpaust, un šīs nemirstības dziņas mūs mudina domāt par citu dzīvi, kur mūsu gars, sevi nezaudēdams kā individuālu vienību, dzīvos dziļāku un pilnīgāku dzīvi. Dvēsele ir kā putns, kas no dzīvības koka zara nāves brīdī pārlido uz citu dzīvības koku, labāku, pilnīgāku, neiznīcīgāku. Un šo niecīgo pārlidojuma sprīdi mēs saucam par nāvi, par mūsu pārejas stāvokli: iznīkst mūsu ārējā parādība, aiziet bojā mūsu čaula, paliek mūžīgs mūsu dvēseles kodols, kas nav no šīs pasaules un kas nevar šai pasaulē zust. Šīs nemirstības alkas, šīs neziņas mokas radīja reliģijas, kas cilvēku aizstāv iznīcības priekšā. Es te runāju par gara augstāko reliģiju un nevis reliģiju, kas kļuvusi par regulatīvu normu, par šīs pasaules kārtības policejisko varu. Reliģija ir mistērija, kur cilvēks ir brīvs, kur cilvēks ir dzīvs

un kur vēlas mūžīgi dzīvot. Tā nav zināmu laikmetu reliģija, bet visu laikmetu mūžības sapņu māte un mūsu gara sagatavotāja, aizstāve un pavado- ne lielajā Neziņas pasaulē, tai pasaulē, kas sākas aiz Nāves. Gara reliģija tic cilvēka dvēseles vienreizīgumam: un tādēļ tā rūpējas par gara izkopšanu un tā apgaismošanu; apgaismots gars redz lietas un parādības, kas ir apslēptas tiem, kas nav vēl atbrīvojušies no fiziskā smaguma, nav sevī izkopuši un izsmalcinājuši māņu organus, ar kuriem uztvertu šo lietu un parādību sakaru ar citām pasaulēm, ārpus mūsu apziņas esošām.

Ja cilvēks ir tikai nepārtrauktās dzimšanas un miršanas rezultāts, tad kāda nozīme ir vispār individuālajam cilvēkam? Vai šī atziņa cilvēku nav novedusi pie agresīvā dzīvnieka stāvokļa? Tas noticis tālab, ka mūsu gars nav apgaismots un mūsu fiziskās acis redz

tikai to, kas derīgs mūsu pārejošai eksistencei. Cilvēki, kas ieslēgti šaurās eksistences robežās, redz un saprot ļoti maz. Mūsu eksistences intereses ir pārejošas, mūsu darbi irniecīgi, ja mēs gribam dzīvot vienīgi bioloģisko dzīvi. Gara cilvēkā nekas neatkārtojas, viņš sevi nejūt kā uzvilktu mechanismu, viss viņā un ap viņu ir jauns, nebijis, visu viņš uzlūko ar izbrīnu un par visu redzēto ir dziļi saviļņots un pārsteigts. Tātad mūsu apziņa ir vienreizīga, neatkarīga no senčiem, tā uztver tādu pasauli, kāda pirms šīs būtnes nav bijusi un pēc tās nekad vairs neatkārtosies.

Ja mēs ar dziļu rezignāciju, ar skumju skepsi noraidām savas individuālās dvēseles nemirstību, ieslēdzamies šai dzīvē kā vienīgi drošā un neapstrīdāmā pasaulē, pieņemam to kā vienīgo un labāko esmes iespēju, vai tad mums jā-

samierinās ar atziņu, ka mūsu dzīvība ir tikai nejaušs un neapzinīgs visuma fainomens, kam ir tik daudz nozīmes, cik daudz tas sevi var apzināties kā esmi, apjaust noslēpumu pilno pasauli, un pēc tam izdzistu kā svece, sadegot savā esmes laikā? Vai tiešām gars cilvēkā ir tikai uguns, kas mūsos tik ilgi deg, cik ilgi mēs dzīvojam? Bet kas ir šis uguns iededzinātājs un kas ir šis uguns, vai tā kādā veidā neuzglabājas pati sevī un tiklīdz kāda dzīvība parādās, neredzāmas varas to no jauna iededzina? Kas ir šī gara uguns, kas neatkarīgi no mūsu gribas, mūsos tiek iededzināta un izdzēsta? Kas ar mūsu apziņu notiek, kad mūsu esmes uguns izdziest?

Spinoza (Ētika, V gr. XXIII teor.) saka, ka mūžība nav definējama ar laika jēdzienu un tai nav nekāda sakara ar laiku. Tad varētu arī teikt, ka dvēsele, mūsu esmes uguns nav definējama, nav saistāma nedz ar laiku,

nedz telpu, nedz ar iznīcību, tā eksistē no mūžības uz mūžību, pati sevī esoša, pati sevī uzturoša, pati sevī radoša un pati sevī mītoša. Neviena teorija, neviena hipoteze, neviena ticība nav droša par mūsu dvēseli ārpus matērijas formas. Atziņas koks ir pilns rūgtu augļu — to lietotājam jābūt aizvien gatavam pazaudēt maigo ticības paradīzi un maldīties vientulības tuksnešos, savās šaubās mocīties kā elles baigākās ugunīs. Cilvēkam jāizvēlas vai nu ticības mistērija, vai sāpīgi jāaizlūzt un **jānonīkst** šaubās. Ticības un šaubu ceļi sastopas pie lielās mistērijas vārtiem: šaubīgais paliek pie vārtiem, ārpus mistērijas, ticīgais iedrīkstas doties pa tiem iekšā, līdzīgi Don Kichotam, kas nolaižoties Montesinosa aizā, lāvās brīnumainajām vīzijām. Don Kichota gara redzējumam Sančo neticēja. Kas tic saviem sapņiem, tas tos redz, bet būtu veltīgi gara vīzijas pierādīt tiem, kas,

līdzīgi Sančo Pansam, tām netic. Sančo dzīvoja īstenības robežās, Don Kichots ārpus tām. Viņi aizslidēja viens otram garām, viņi nekad nesapratās, ne mirkli iekšēji nesastapās. Viņi ķermeniski un telpiski dzīvoja kopā, bet dvēseliski viņi palika viens otram mūžīgie svešinieki, un varbūt tādi paliks tik ilgi, kamēr vien kāda apzinīga būtne dzīvos zemes virsū. „Es tevi, labi pazīstu, Sančo, tādēļ es neņemu vērā tavus vārdus,” atbild Don Kichots Sančo neticībai (II, XXIII). Tiešām, iekšējās patiesības nevar pierādīt, tās var saprast un tām ticēt. Tie, kas vairāk norūpējušies par savu miesīgo, nekā garīgo eksistenci, tiem vienmēr gara vīziju pasaule liksies lielākā muļķība. Bet, tādus cilvēkus labi pazīstot, neliksim viņu vārdus vērā, staigāsim mierīgi tālāk, savus meklētāju ceļus. Tāpat paiesim vienaldzīgi garām tiem, kas cenšas citus pārliecināt, pašas pārliecināšanas dēļ. To viņi

panāk dialektiskā ceļā un viņu klausītājiem liekas, ka viņu rīcībā atrodas patiesības atslēga. Pāļiksīm dziļā vientulībā un patiesīgumā, neļausīm nomirt Don Kichotam mūsu sirdīs. Servantess, varbūt tikai dažus mēnešus, varbūt dažas nedēļas priekš savas nāves, savā pēdējā darbā, ko Eiropa ārpus Spānijas nepazīst, atstājis sava gara vīziju par dvēseles likteni: „Mūsu dvēseles vienmēr atrodas nepārtrauktā kustībā un tās var apstāties un norimt vienīgi savā centrā, kas ir Dievs, kuram tās bija radītas. Tādēļ nav nekāds brīnums, ka arī mūsu domas ir kustīgas: vienas pieņemam, citas atmetam, vienas paliek mūsu atmiņā, citas aizmirstas, un tās, kas tuvākas savam centram, tās būs labākas, kamēr tās nav sajukušas ar prāta maldiem.” (Persiles, libro tercero, cap. I).

S A T U R S

I Don Kichots — visu laikmetu izteicējs	11
II Lielais — vientulībā sāk un pazemībā piepilda	22
III Don Kichots, īstenība un sieviete	30
IV Gara spēks	37
V Ideālistu soģis	42
VI Ticība	57
VII Zelta laikmeta ilgas	72
VIII Sevī vērstā sapņu pasaule	78
IX Taisnības meklētājs	83
X Satiras gars	93
XI Gars un antigars	104

XII Atbrīvotais Don Kichots	110
XIII Sagūstītais Don Kichots	119
XIV Sančo tāds, kāds viņš ir	125
XV Donkichotiskais cilvēks	134
XVI Nāve	154

**JANA ŠKIRMANTA
APGĀDS**

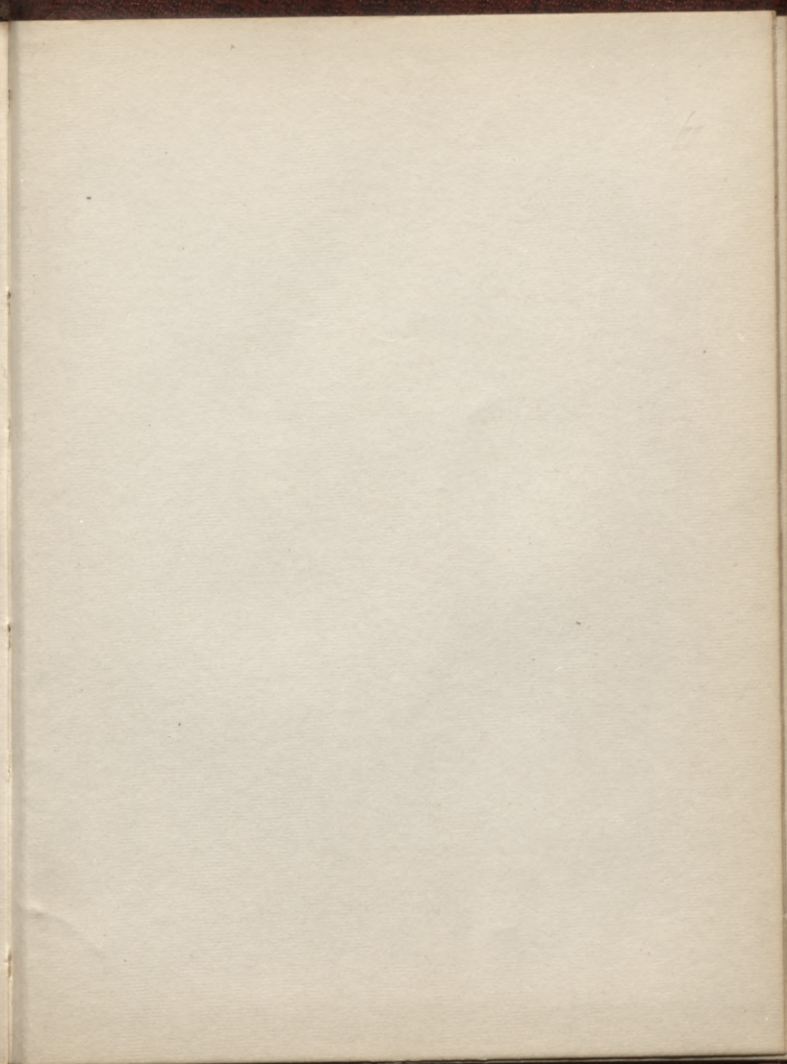
2415 S. Kedzie Ave., Chicago 23, Ill.
U. S. A.

LĪDZ ŠIM IZNĀKUŠAS:

A. Sprūdžs	Daugavas vēji —	2.80
A. Rubulis	Latgaļu dziesminieki	3.00
A. Rubulis	Ar nāvi uz Tu	3.00
A. Sprūdžs	Asaru liekņa	2.35
J. Klīdzējs	Dženitors	4.00
A. Rupainis	Māra Mostas III d.	4.00

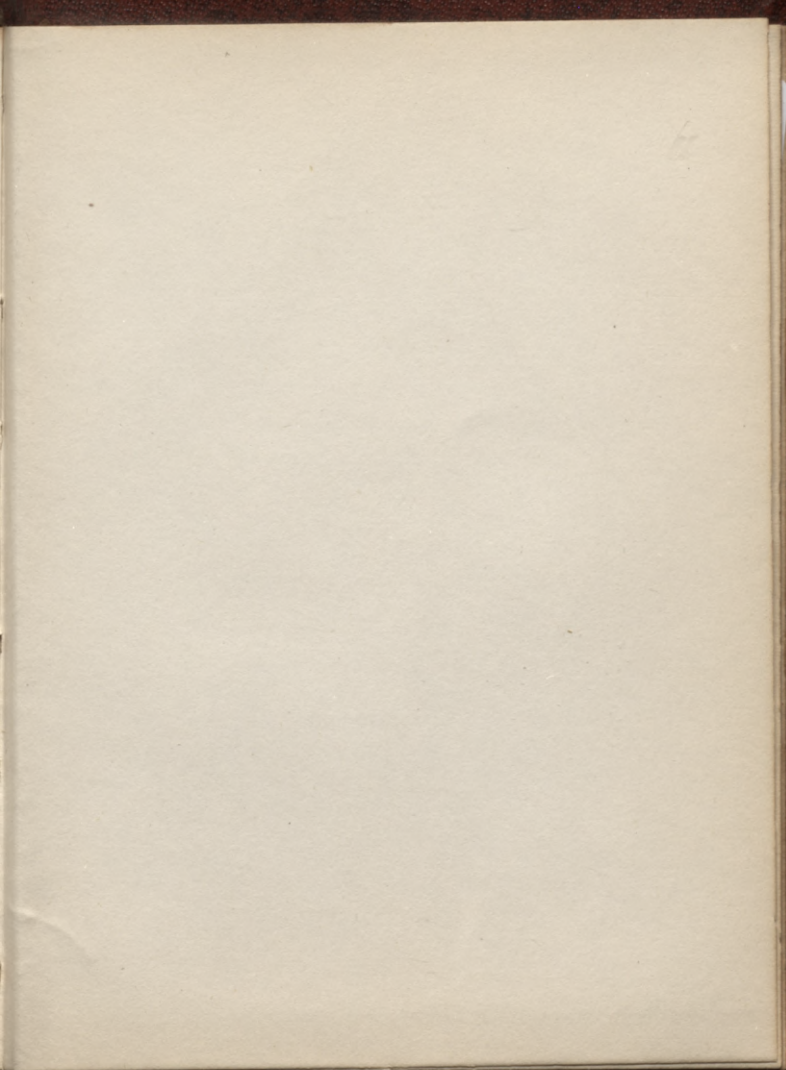
SAGATAVOŠANĀ:

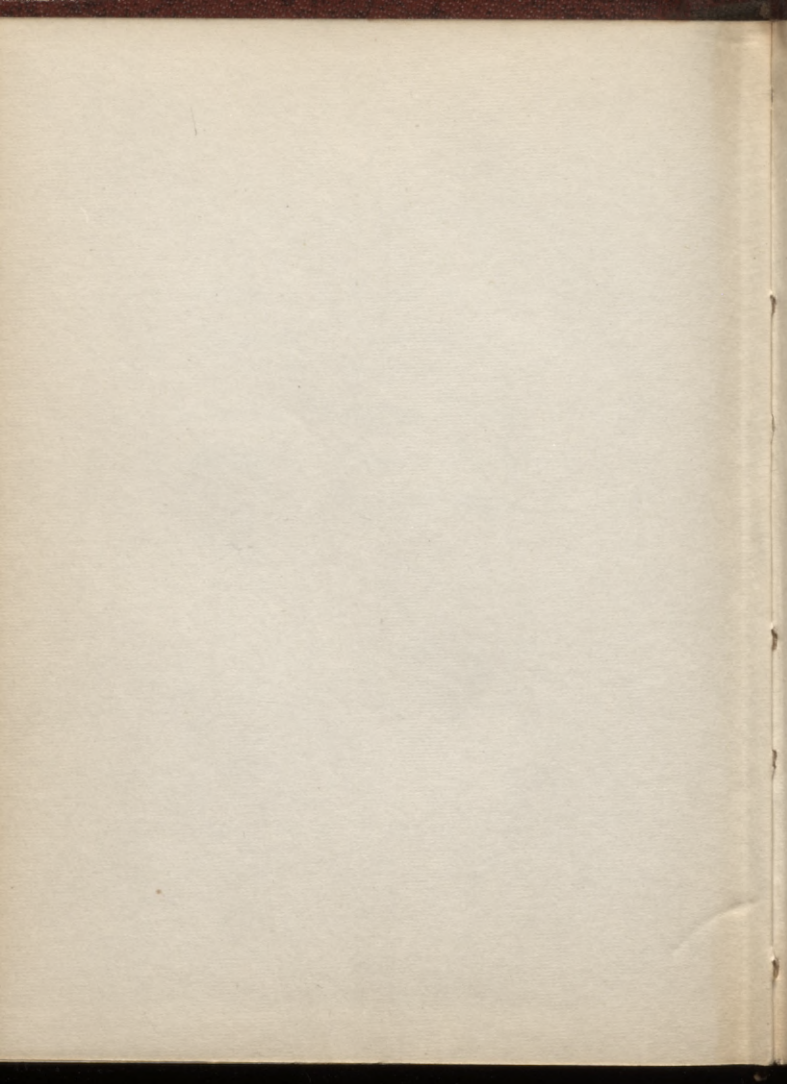
A. Rupainis	Baltie tēvi	4.00
A. Rupainis	Pēdējais Troņman- tinieks	4.00
J. Klīdzējs	Dāvātā dvēsele	4.00
K. Raudive	Chaosā cilvēks un tā pārvarēšana	4.00

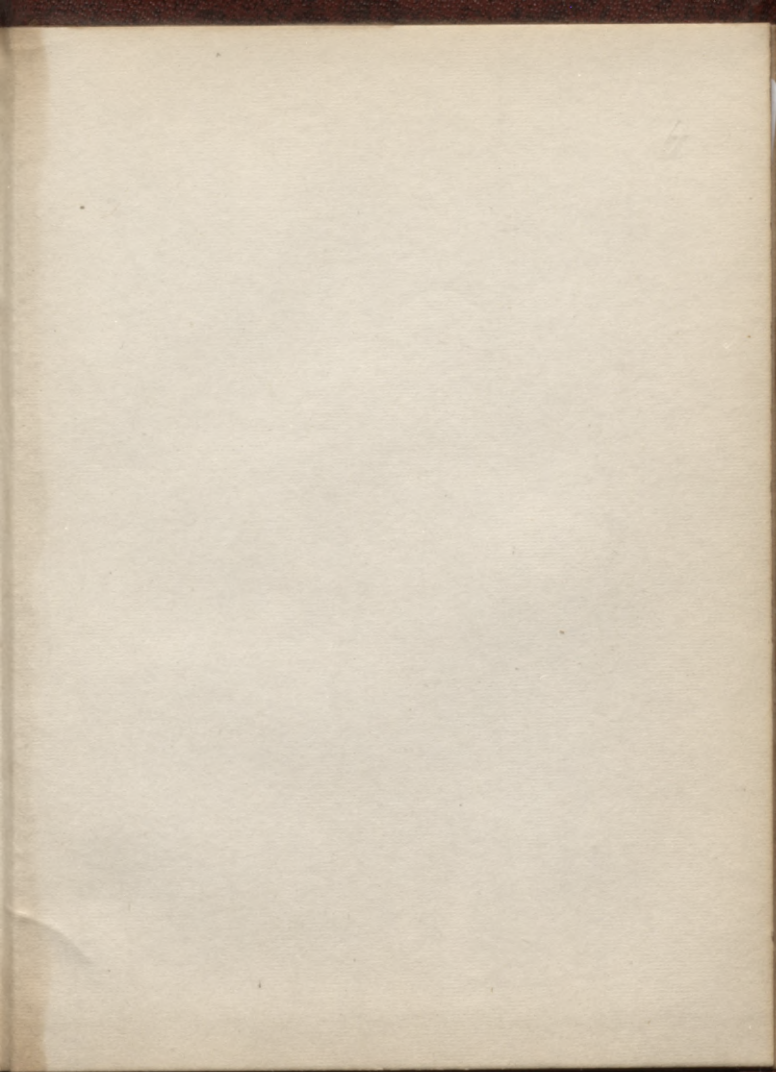

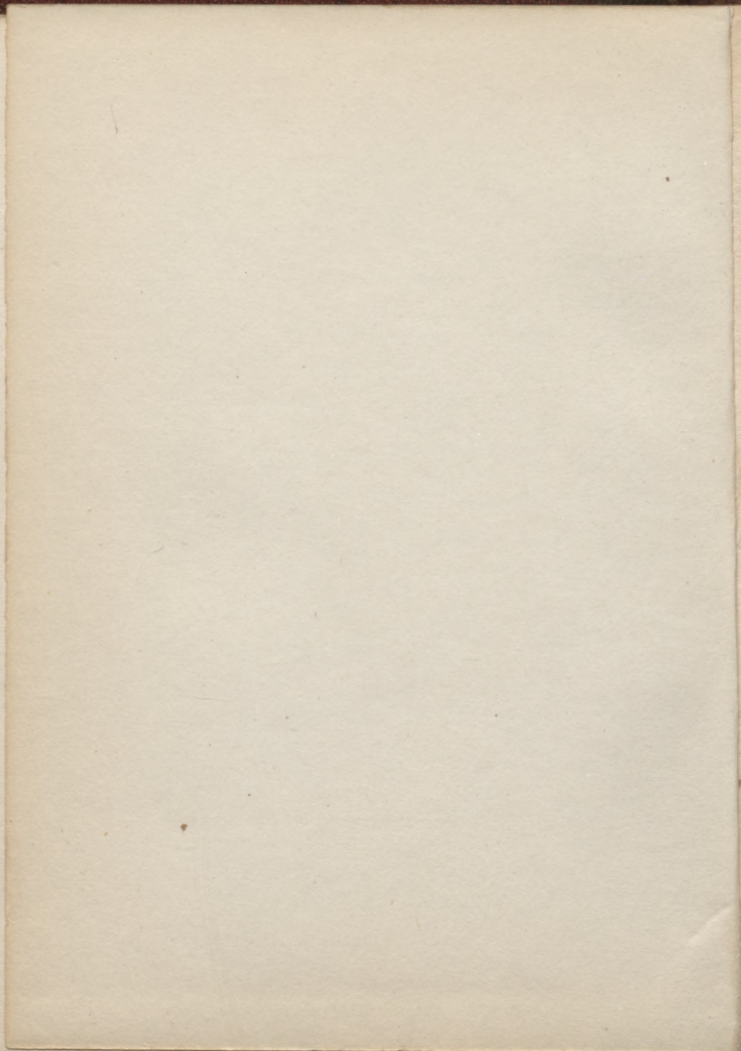
SAGATA-YOSANA

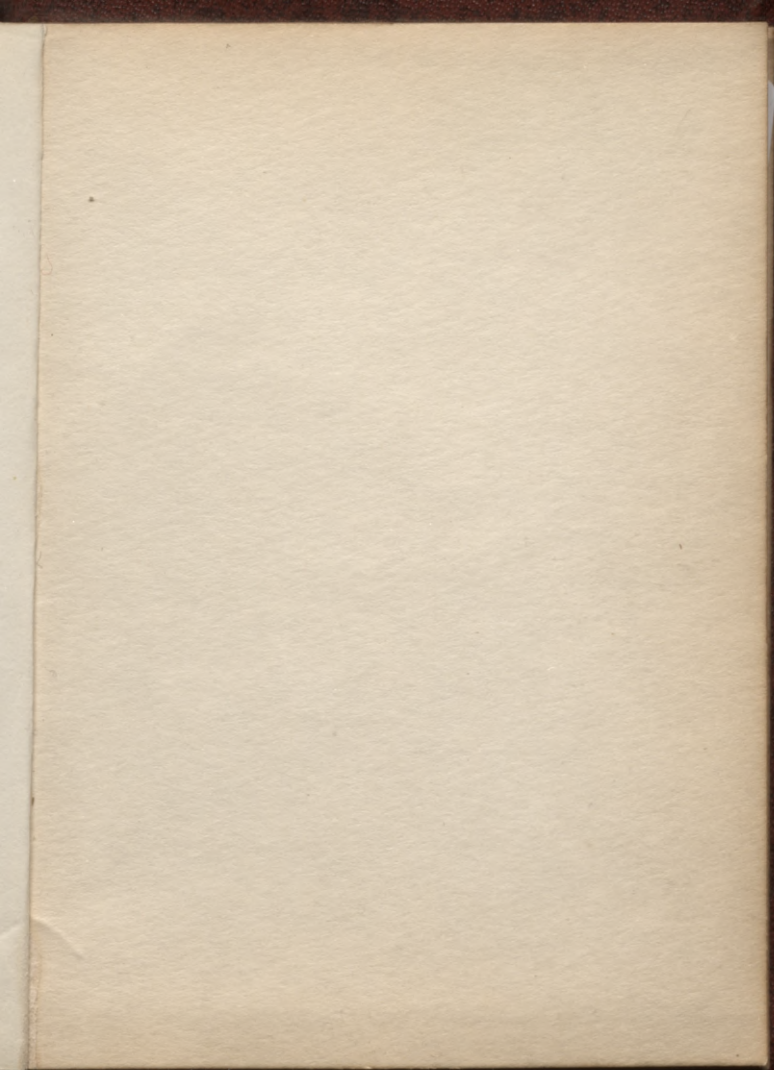
A. Hapich	Belle Is.	1891
A. Hapich	Palmyra	1891
J. K. Hapich	Palmyra	1891
H. Hapich	Palmyra	1891

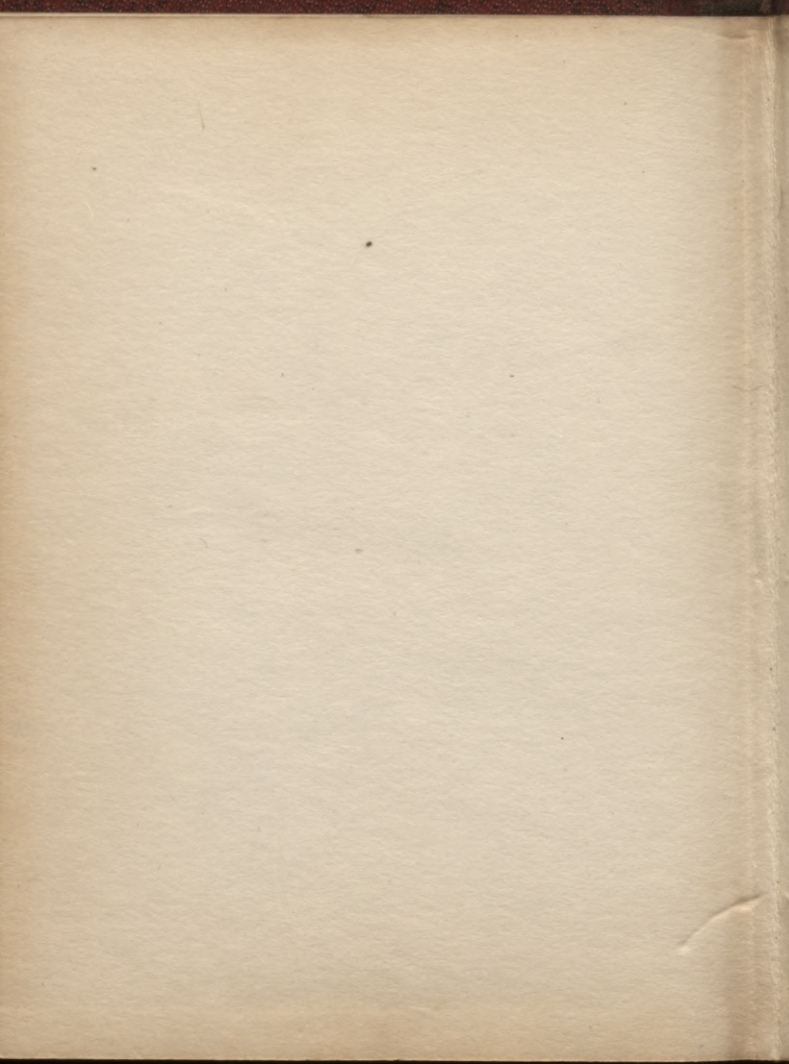

10.1

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306110136

